

ORTA ÇAĞ YAHUDİ KARŞITLIĞINA BİR ÖRNEK OLARAK TALMUD'UN YARGILANMASI VE YAKILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZMEN

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Tarih Bölümü

sadaozmen@hotmail.com,

ORCID: 0000-0002-9235-4476

Öz

Yahudilikten Hristiyanlığa geçen Nicholas Donin 1236 yılında Talmud'a karşı formüle ettiği otuz beş suçlamayı Papa IX. Gregory'e sunmuştur. Üç yıl sonra, Avrupa'daki başpiskoposlara ve krallara Yahudi kitaplarına el koymaları istenen papalık mektupları gönderilmiştir. Papa'nın talebini yerine getiren tek kişi Fransa Kralı IX. Louis olmuştur. Kral IX. Louis 1240 yılında bir dini komisyon atamış ve bir dizi önde gelen rabbinin resmi olarak yargılamaya katılmasını emretmiştir. Ünlü rabbinik alim Jehiel ben Joseph'in Talmud'u savunmasına rağmen, komisyon Talmud'u suçlu bularak yakılmasına karar vermiştir. Hüküm yaklaşık olarak 1242'de uygulanmış ve Paris'in önemli bir meydanında halkın huzurunda binlerce Talmud metni yakılmıştır. Avrupa Yahudi tarihinde yaşanan bu trajik olay ardından benzer yargılama ve yakılma süreçlerini beraberinde getirmiş, ortaya atılan argümanlar Yahudi ve Hristiyan çatışmasının temel taşları haline gelmiştir. Makale, Talmud'un yargılama sürecinin ayrıntılarını, Talmud'a karşı öne sürülen suçlamaları ve bu suçlamalar karşısında Yahudi tarafın getirdiği açıklamaları dönemin İbranice ve Latince belgelerin çevirileri ile güncel araştırmaların ışığında incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Talmud, Nicholas Donin, Rabbi Jehiel, 1240, Paris.

THE TRIAL AND BURNING OF TALMUD AS AN EXAMPLE OF THE MIDDLE AGE ANTI-JEWISH

Abstract

In the year 1236, Nicholas Donin, a Jewish convert to Christianity, formulated thirty-five accusations against the Talmud and presented them to Pope Gregory IX. Three years later papal letters were sent to archbishops and kings throughout Europe to ask them to confiscate Jewish books. The only one who carried out the pope's demand was the king of France, Louis IX. In the year 1240 he appointed an ecclesiastical commission and ordered a number of leading rabbis to participate in the legal trial. Despite famous rabbinic scholar R.Jehiel Joseph's defense of

Talmud, the commission condemned the copies of the Talmud to be burned, and the decree was implemented circa 1242. Thousands of Talmud texts were burned in the presence of the public in an important square in Paris. After this tragic event in European Jewish history, similar trials and cremation processes have been brought with it, and the arguments put forward have become the cornerstones of the Jewish and Christian conflict. The article aims to examine the details of the trial process of Talmud, the accusations against Talmud and the defense against these accusations in the light of Hebrew and Latin documents with current researchs.

Keywords: Talmud, Nicholas Donin, Rabbi Jehiel, 1240, Paris

GİRİŞ

“Cemaatinizden çıkardığınız kişiler putperest bir şehri yağmalar gibi, sizin ganimetlerinizi toplayıp, Yüce Olan’ın ödülünü meydanda yaktıktan sonra kendime soruyorum: ‘artık yediklerim nasıl tatlı olabilir?’”¹

1242 yılının bir Haziran gününde Paris’in önemli meydanlarından birinde genç bir Yahudi öğrenci arabalar dolusu Talmud² metninin yakılışını izlemişti. 13. yüzyılın önemli Yahudi âlimlerinden biri olan Meir b. Baruch of Rothenburg (öl. 1293) kendilerinden Talmud eğitimi almak için Paris’e geldiği hocaları Rabbi³ Judah ve Rabbi Jehiel’in çabasına rağmen Talmud’un suçlu bulunması ve yakılmasına engel olamayışlarına şahit olmuştu. Bu acı şahitlik yıllar sonra Rabbi Meir’e Aşkenaz ritüelinin önemli bir parçası olan bu piyyutu⁴ yazdırmıştı. Aşkenaz piyyut literatürünün en güzel örneklerinden biri olan bu eser, Yahudilerin başına gelen felaketin derin üzüntüsünü yansıtmasının yanı sıra Einbinder’in de belirttiği gibi Yahudi dinleyiciye zulüm karşısında direnme gücü de aşıyordu. Bu dönemde Kuzey Avrupa Yahudi yaşamını şekillendiren dini otoritelerin (tosafistler) kaleminden çıkan bu eserler kutsal günlerde ve

¹ Rabbi Meir of Rothenburg’a ait olan *Piyyut Sha’ali serufah ba-esh* (Sor, Ey! Ateşte Yanan) isimli ağıtın tam metni için bkz. (Einbinder, 2002: 76-78).

² Yahudi geleneğinde [Tevrat](#)’ın yorumu olarak görülen Talmud hukukî, etik, felsefi-teolojik ve tarihî konular üzerine “rabbi/rabban” diye anılan Yahudi din âlimleri tarafından yapılmış (m.s. II-VI. yüzyıllar) tartışma ve yorumlardan meydana gelen öğretiyi ifade eder. Tanah’tan sonra en kutsal Yahudi metni kabul edilen Talmud, Tevrat ve diğer Eski Ahit bölümleri üzerine tefsir mahiyetindeki Midraş metinleriyle birlikte Rabbânî literatürü teşkil eder. Daha detaylı bilgi için bkz. (Gürkan, 2010: 550-552).

³ Kutsal Kitap’ta “efendi” anlamındaki rav-rab (İb. çoğ. rabbanim) kelimesinden türetilen Rabbi kelimesi tarihi süreç içinde dini hukukun gelişimi, aktarılması ve öğretilmesi konusunda yetki sahibi olan dini otoriteyi ve din âlimlerini tanımlayan bir sıfat olarak kullanılmıştır.

⁴ Piyyut (çoğ. Piyyutim) Yahudilerin ibadetleri sırasında okudukları ilahi benzeri şiirler olarak tanımlanabilir. Bunları besteleyenlere Paytan (çoğ. Paytanim) adı verilmektedir. Diaspora Yahudiliğinin bir ürünü olarak görülebilecek olan bu literatür dua kitapları yoluyla dini literatüre eklenmiş, Yahudilerin sevinç, şükran ve takdir duygularının yanı sıra özellikle Aşkenaz kültürü içinde Yahudilerin acılarını içeren ağıt ve tanrıya yakarış formuna bürünmüştür

mekânlarda toplu olarak okunarak Yahudi halkına teselli, cesaret ve gelecek adına ümit veriyordu. Yaşanan sürgün, katliam ve şiddet olaylarının çeşitli vesilelerle tekrar etmesi piyyut literatürünü zenginleştirmiş ve onu Aşkenaz kültürünün önemli bir parçası haline getirmiştir. Rabbi Gershom Ben Judah'ın (Me'or Ha-Golah olarak bilinir) Mainz'deki Yahudilere yapılan din değiştirme baskısı üzerine kaleme aldığı *Piyyut Zekhor Berit* ile Speyer'den Rabbi David Bar Meshullam'ın Birinci Haçlı Seferi sırasında Schum Yahudilerine yönelik katliamlara dair yazdığı *Piyyut Elohim al Domi le-Dami* bu geniş literatürden sadece birkaç örnektir. Konumuz itibariyle Rabbi Meir'in ağıtı andıran bu piyyutu da Yahudi hayatını zorlaştıran diğer bir acı olayın duygusal bir ifadesi olmakla birlikte Talmud'un yargılanması ve yakılmasına dair birtakım gerçeklikleri içeren sözlü bir kaynak niteliğindedir. (Einbinder, 2002: 71, 109; Eidelberg ve Derovan, 2007: 552)

Talmud sayfalarının ateşe verildiği dönemde IX. Louis (Saint)⁵ Fransa'sındaki Yahudi nüfusu 100-150 bin civarındaydı. Paris ise meşhur Yahudi alimleri ve okullarıyla bu nüfusun %5'ini kendinde toplayan büyük bir merkezdi. Kuşkusuz bu durum olaya şahit olan Yahudi sayısını arttıran bir unsur olarak olayı daha da trajik hale getirmiştir (Le Goff, 2009: s. 650-651). Yahudi cemaatlerinin Fransa topraklarındaki gelişimi –kısa süreli baskı politikalarının etkisi hariç tutulursa- aynı dönemde Almanya topraklarındaki (özellikle de Rheinland bölgesindeki) cemaatleşmeye benzer bir seyir izlemiştir. Erken Orta Çağ boyunca Almanya yahut Fransa düşünüldüğünde Kilise ve Hristiyan yöneticilerin Yahudilere yönelik politikasında sürekli bir değişim gözlenmiştir. Genellikle dini nedenlerle Yahudilere olumsuz yönde yaklaşan kilisenin karşısında Yahudileri siyasi ve ekonomik sebeplerle önemseyen yerel yönetimler yer almıştır. Bu durum Avrupalı Yahudiler için bir denge siyaseti oluşturmuştur (Rist, 2016: 207-208).

Erken Orta Çağ boyunca Kilise, Yahudilere tahammül noktasında büyük oranda Aziz Augustine'in "Tanıklık doktrini" olarak ifade edilen görüşüne uygun davranmıştır. Kilisenin Yahudi politikasını belirleyen Augustine'in Yahudiler konusundaki görüşleri ise şöyle özetlenebilir:

"Yahudiler çarmıha gerdikleri İsa'nın ve reddettikleri Hristiyan inancının hakikatine tanıklık etmeleri için hayatta bırakılmalıdırlar. Zaten Yahudilerin şuanda içinde bulunduğu sürgün hayatı ve Hristiyan hâkimiyeti altındaki alçaltıcı durumu onların hakikati inkârının bir sonucudur. Hristiyan âlemi içinde Yahudiler nereye giderlerse gitsinler ellerindeki Kutsal Kitap yoluyla aslında İsa'ya işaret eden kutsal delilleri taşımış oluyorlar. Bir anlamda ellerindeki Kutsal Kitap'ı koruyarak aslında Hristiyanlara-Hristiyanlığa hizmet ediyorlar. Psalms'daki (59:11) 'Onları öldürme, yoksa halkım unuttur, gücünle dağıt ve alçalt onları' ifadesi gereği Yahudileri öldürmemek, hayatta bırakarak onların Hristiyanlığa dönmelerini ummak gerekir" (Cohen, 1999: 35-37).

⁵ Fransa Kralı IX. Louis 1270 yılındaki ölümünden sonra 1297'de kilise tarafından aziz ilan edilmiş ve bundan sonra Saint Louis olarak anılmıştır (Le Goff, 2009: 3).

Buna göre Kilise uzun bir süre Yahudilerin varlığını bir gün hakikati bulmaları ümidiyle hoş görmüştür. Bu hakikati bulma yolunda Yahudilere yol gösterici olan şey ise Kutsal Kitap'ın ta kendisidir. Hristiyan ve Yahudilerin tek ortak değeri olan ve içerdiği İsa kehanetleriyle Yahudileri hakikate yöneltecek olan odur. Ancak şu an için Yahudiler Augustine'in örneğiyle "efendilerinin çocuklarının kitaplarını okula taşıyan ama ders sırasında dışarıda bekleyen kişi" durumundadırlar. Bu dönüşüm için belli bir zaman gerekmektedir. Peki, bu tanıklık ne zaman son bulacak? Ve Yahudiler ne zaman hakikate döneceklerdir? 11. asra gelindiğinde bu sorulara yanıt arayan Kilise tanıklık doktrinini yeniden gözden geçirmek durumunda kalmıştır. Kilise, Fransisken ve Dominiken tarikatlarının eğitim faaliyetleriyle Yahudilere ulaşmaya çalışmış, Kutsal Kitap'ın anlaşılması için kurulan İbranice kürsüler Yahudiler ve Hristiyanları birbirine yakınlaştırmıştır. Hristiyan din adamları bu kutsal dili öğrenmek için Yahudilerle irtibat kurmuş ve pek çok Yahudi'nin hakikati bulması sağlanmıştır. Birçok Yahudi Hristiyanlığa geçerken, birçok Hristiyan din adamı da İbranice ve Yahudi dini literatürü hakkında bilgi sahibi olmuştur. Hristiyan din adamlarının edindiği ve özellikle de din değiştirmiş Yahudilerin işaret ettiği bilgiler ışığında Kilise Yahudilerin Augustine'in doktrininde vurgulanan Kutsal Kitap'ın koruyucusu sıfatını taşımadığını fark etmiştir. Buna göre Kutsal Kitap'ın koruyuculuğunu terk eden Yahudilerin hoş görülmeceği ortadadır. Bu dönemden itibaren Kilise açıkça Augustine'in tanıklık ve hoşgörü fikrinden uzaklaşarak Yahudilere yönelik farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. (Johnson, 2000: 212).

Fransisken Din Adamı Alexander of Hales'in *Summa Theologica*'sı bu yeni yaklaşıma temel oluşturmuştur. Alexander, Augustine'in görüşlerini tekrar etmekle birlikte Yahudilerin ümit edileni yapmamış olduğunu ve kendilerini Hristiyanlığa ulaştıracak olan Kutsal Kitap'ı terk ederek adına Talmud dedikleri başka bir kitabı izlemiş olduklarını ifade etmiştir. Bu kitap onları hakikate ulaştırmak bir yana İsa-Mesih'e, Bakire Meryem'e ve Hristiyan inançlarına hakaret içermektedir. Bu durumda Alexander, Yahudilerin hoş görülemeyeceği ve öldürülmelerinde de bir sakınca olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Chazan, 2006: 45-46).

Augustine'in görüşüne dayalı hoşgörü düşüncesindeki değişim 13. yüzyıldan itibaren kilise konsil kararlarında ve papalık kararnamelerinde açıkça görülebilmektedir. Bu bağlamda Yahudileri pek çok açıdan sınırlandıran III. ve IV. Lateran Konsili'nin kararları da kilisenin bu yeni duruşunun bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Papa III. Alexander tarafından ilan edilen, 12. yüzyılda 5 kez ve 13. yüzyılda da 10 kez yürürlüğe sokulan *Constitutio Pro Iudaeis*, Yahudiler üzerindeki korumanın devam ettiğini göstermekle birlikte, IV. Lateran Konsili'ne başkanlık etmiş olan Papa III. Innocent'in bu belgeye eklediği son söz manidardır: "Bu kararnamenin koruması altına yalnızca Hristiyan inancına karşı savaşmaya cesaret edemeyenleri koymak istiyoruz". Bu ifade kilisenin tüm Yahudileri tehdit olarak algılamadığını göstermenin yanı sıra Yahudiler konusunda artan endişeye işaret etmektedir. Bu endişe 12. ve 13. yüzyılda Yahudi cemaatleri üzerinde sınırlı bir yetkiye sahip olan kilisenin denetimini arttırmasına neden olmuştur. Şimdiye değin dini geleneğini sürdüren Yahudi azınlık kilise hukukunun onlar için belirlediği kanunların dışına çıkmadıkça müdahaleye uğramamıştır. Örneğin Yahudi olduğunu gösteren bir işaret taşımayı ihmal etmek yahut IV. Lateran Konsili'nde yasaklanmasına rağmen bir kamu görevinde çalışmak gibi durumlarda kilisenin

müdahale etme hakkı doğmuştur. Yani Kilise Yahudilere çizilen sınırların dışına çıktığında müdahale etmiş, Yahudilik içi dini meselelere –bazı istisnalar dışında- karışmamıştır. Ancak her zaman bu sınırların net olarak çizilememesi Yahudilerin durumunda bir belirsizlik meydana getirmiştir. Kilise açısından Müslüman yahut Hristiyan heretik gruplar gibi değerlendirilemeyen Yahudiler ne tam olarak Hristiyan âleminin dış meselesi ne de tam olarak bir iç meselesi olarak görülmüştür. Ancak 13. yüzyıldan itibaren Yahudilerin daha çok Kilisenin bir iç meselesi gibi algılandığı söylenebilir. Dönemin papaları Yahudilerin Kutsal Kitap'tan ayrılarak sapkınlık içeren kitapları takip etmeleri durumunda kilise mahkemesince yargılanabileceği kanaatine varmıştır. İlk kez Talmud'un yargılanması konusunda Kilise Yahudilere direkt bir müdahalede bulunmuş ve onlar üzerindeki yetkisini açıkça göstermiştir (Rist, 2016: 191-194; Cohen, 1999: 329).

Kaynaklar Hakkında

Orta Çağ Yahudi tarihini konu edinen Türkçe yahut Türkçeye çevrilmiş çalışmalara bakıldığında konuya yalnızca Orta Çağ Avrupa'sındaki Yahudilerin tecrübe ettiği kötü olaylardan biri olarak değinildiği görülmektedir.⁶ Bunun yanında Yahudi-Hristiyan ilişkilerine odaklanan akademik çalışmalarda ise iki grup arasındaki karşılıklı dini eleştiri, tartışma ve çatışma bağlamında konudan bahsedildiği görülmektedir.⁷ Ancak başlı başına bu konuyu ele alan bir araştırma bulunmadığından makalenin başvuru kaynaklarını konuyu çeşitli açılardan ele alan yabancı dildeki kaynaklar oluşturmaktadır.

1240 yılında gerçekleşen yargılamaya dair en erken kayıtlar; 1. Yahudi dönmesi Nicholas Donin tarafından hazırlanan Talmud'a yönelik 35 suçlama ile yargılamada tanık olarak dinlenen Rabbi Jehiel (Vivo Meldensis) ve Rabbi Judah'ın itiraflarını içeren Latince belge. 2. Papa IX. Gregory'nin Avrupa'daki krallara, başpiskoposlara ve piskoposlara gönderdiği Talmud'a yönelik iddiaların araştırılmasını talep ettiği mektuplar 3. Yargılamanın detaylarını Yahudi tarafın gözüyle anlatan İbranice belge 4. Yargılama sonrasında Papa IV. Innocent ve Papalık Elçisi Odo of Chateauroux arasında gerçekleşen yazışmalar olarak özetlenebilir. Bunlardan en önemlisi yargılamanın başlamasına neden olan Donin'in Talmud'a yönelik suçlamalarını içeren Latince belge ile Yahudi tarafın savunmasını detaylı olarak veren İbranice belgedir.

Latince belge Paris Bibliothèque Nationale de France, MS Lat. 16558'deki Yahudi karşıtı materyaller arasında yer alan *Excerpta Talmudica* yahut *Extractiones de Talmud* olarak isimlendirilen el yazmasıdır.⁸ Yargılama sonrasında Odo (Eudes) of Chateauroux'un (öl. 1273) talebiyle Yahudi dönmesi Thibaut de Sezanne ve iki Yahudi dönmesi arkadaşı tarafından 1248-1255 yılları arasında hazırlandığı kabul edilen bu belge iki bine yakın Talmud alıntısı içermektedir. Ek kısmında ise Paris yargılamasına dair kısa bir açıklama, Nicholas Donin'in 35

⁶ Bu duruma örnek olarak bkz. (Cohen, 2013: 225; Johnson, 2000: 214-215; Schama, 2019: 474-476).

⁷ Bu duruma örnek olarak bkz. (Moşe ben Nahman, (çev. B. Şahin), 2019: 240; Meral, 2017: 163).

⁸ <https://archivesetmanuscripts.bnf.fr/ark:/12148/cc76988t> (Erişim Tarihi 16.10.2020)

suçlaması ile yargılamada tanık olarak bulunan Rabbi Jehiel ve Rabbi Judah'ın "itirafları" yer almaktadır. Bu belgenin konumuzu ilgilendiren kısımları ilk olarak Isadore Loeb'in 'La Controverse de 1240 sur le Talmud' isimli çalışmasında yer almıştır. Ardından Latince belgenin ek kısmı Hyam Maccoby tarafından İngilizceye çevrilirken, belgenin bütünü Jean Connell Hoff tarafından İngilizceye kazandırılmıştır. Makale içerisinde Latince belgeye dair yapılan tespitlerde Maccoby ve Hoff'un tercümelemleri başta olmak üzere konuyu inceleyen Rosenthal gibi araştırmacıların belgeye dair kısmi tercümelemlerinden yararlanılmıştır. (Friedman, vd., 2012: 102-125; Maccoby, 1982: 164-167; Rosenthal, 1956b: 145-169).

Bu veriler ışığında Latince belgenin bir yargılama kaydından ziyade yargılama sonucunda Talmud'un suçlu bulunması ve yakılmasını haklı çıkartacak gerekçeleri sunmak amacıyla yazılmış bir belge olduğu söylenebilir. Donin'in iddiaları ve bunlara Rabbi Jehiel ve Judah'ın verdiği cevapları sunarak yargılamanın konusunu büyük oranda aydınlatmasına rağmen yargılama usul ve yöntemi gibi konularda çok detay vermemektedir. Yazılış amacı gereği belge bu olayı; mahkemeye intikal etmiş iddiaların sanıklara okunması ve sanıkların detaylı şekilde açıklama yapmasına izin vermeksizin bu iddiaları red yahut kabul etmesini beklemek şeklinde gelişen tipik bir engizisyon yargılaması olarak kurgulanmıştır.

Rosenthal'in de vurguladığı gibi; belgenin sonunda yer alan sanıklar Rabbi Jehiel ve Judah'ın ifadelerinin Talmud'a karşı getirilen tüm suçlamaları kabul ettikleri imasıyla "itiraflar" olarak isimlendirilmesi de bu ihtimali güçlendirmektedir. (Rosenthal, 1956a: 72-75).

Konuya dair diğer bir başvuru kaynağı olan İbranice belge ise verdiği bilgiler bakımından Latince belge kadar değerli ve en az onun kadar taraflıdır. Belgenin Rabbi Jehiel'in öğrencilerinden biri olan Rabbi Joseph ben Nathan Official tarafından yazıldığı kabul edilmektedir. Rabbi Joseph, *Sepher Yoseph ha-Meqanne* olarak isimlendirilen polemik çalışmasının bir kısmında bu olaya dair önemli bilgiler vermektedir. Her ne kadar kendisinin yargılamaya şahit olup olmadığı bilinmese de elde edilen bilgiler ve yeni geliştirilen argümanlarla belge nihai şeklini almıştır. Belge bugün Paris, Bibliothèque Nationale de France, MS héb 712'de bulunmaktadır ve 1240 Paris'te gerçekleşen yargılamaya dair ilk başvuru kaynağı niteliğindedir.⁹ Bu belgenin dışında yargılamaya dair iki İbranice el yazması daha mevcuttur. Bunlardan biri bu olaya dair çok az bilgi veren ve Vatikan arşivinde bulunan on satırlık bir belge iken, diğeri Moskova arşivinde bulunan yine 13. yüzyılda yazıldığı düşünülen başka bir İbranice belgedir. Moskova ve Vatikan arşivinde bulunan belgelere nazaran Paris arşivindeki belgenin daha yaygın şekilde kullanılmasının en önemli sebebi Orta Çağ İbranicesi ile yazılmış ve sık sık Kutsal Kitap alıntılarına yer veren belgenin 1873 yılında Samuel Grunbaum tarafından basılmış olmasıdır (Ragacs, 2015: s. 58-59). Böylece *Vikuah Rabenu Yehiel mi-Paris* (Parisli Rabbi Jehiel'in Tartışması) adıyla bilinen Paris belgesi diğer dillere de çevrilerek bu konuda başvuru olan ilk İbranice belge olma niteliğini kazanmıştır. Makalede belgenin Hyam Maccoby ve John Freidman tarafından yapılan İngilizce tercümesinden yararlanılmıştır (Freidman, vd., 2012: 126-168; Maccoby, 1982: 153-163).

⁹ <https://archivesetmanuscripts.bnf.fr/ark:/12148/cc13537t> (Erişim Tarihi 16.10.2020)

Bununla birlikte Judah Galinsky standart belge olarak bilinen Paris belgesi ile Moskova belgesini karşılaştırmış ve birinin diğerinin revizyonu olduğunu düşündüğü bu belgelerden hangisinin kaynak belge olduğunu anlamaya çalışmıştır. Galinsky; Moskova belgesinin Paris belgesinden çok daha fazla detay içerdiğini ve yargılama sürecine dair daha tutarlı bir senaryo sunduğunu ileri sürmüştür. Moskova belgesi yargılamayı altı sahne olarak ve Rabbi Jehiel'i Donin'den ziyade mahkeme heyetine cevap verir şekilde anlatmıştır. Buna karşın Paris belgesi yargılamayı üç sahneyle özetleyerek Rabbi Jehiel'i neredeyse sadece Donin'e cevap verir şekilde göstermiştir. Paris belgesi yargılama detaylarını bir tarafa bırakarak Donin ve Jehiel'in düellosuna odaklanmıştır. Galinsky; Moskova belgesinin Paris belgesine temel oluşturduğu sonucuna ulaşmış olmasına rağmen Paris belgesinin üslup ve yapay diyaloglarıyla ana kaynaktan oldukça uzaklaşmış olduğunu belirtmiştir. Son olarak Galinsky bunun nedenini şöyle özetlemiştir: “*Hristiyan Avrupa'daki Yahudi okuyucu Paris'teki belirli bir olayın tarihsel detayından ziyade melek ile eşek, rabbi ile sapık ve Yahudi ile Hristiyan arasındaki çatışmayla daha çok ilgileniyordu. Bu nedenle Yargılama başındaki prosedürler önemli değilken bu sonsuz düşmanlar arasındaki mücadele hayatiydi*” (Galinsky, 2012: 129-130). *Vikuah* adıyla bilinen Paris belgesi Galinsky'nin ifade ettiği gibi Rabbi Jehiel ve Donin'i doğrudan bir tartışmaya sokmuştur. Latince belge bir yargılama olayından bahsederken, Paris belgesi “*Vikuah-tartışma*” isminden de anlaşılacağı gibi bu olayı iki kişi arasındaki bir tartışma-mücadele olarak görmüştür. *Vikuah* yazarı Joseph ben Nathan Official, polemik çalışmasının en önemli kısmını bu olaya ayırmış, Rabbi Jehiel'in Donin'in iddialarına verdiği uzun ve detaylı cevaplar üzerinden Yahudi cemaatini ileride gelebilecek saldırılara hazırlamaya çalışmıştır.¹⁰ Onun için belgenin dili taraflı ve savunmacıdır.¹¹ Belge boyunca Donin saldırgan bir konuşmacı profili çizerken, Rabbi Jehiel kendinden emin monologlarıyla zafer kazanmış bir kişi görünümündedir (Maccoby, 1982: 20).

Nicholas Donin ve Talmud Karşısı İddialar

Talmud'u yargılamaya götüren süreç Yahudilikten Hristiyanlığa geçen Nicholas Donin'in Papa IV. Gregory ile görüşmesiyle başlamıştır. 1236'da (bazılarınca 1239'da) gerçekleşen bu görüşmeyle birlikte Donin, Talmud karşısı iddialarını 35 maddede toplayarak yargılama için gerekli metni oluşturmuş, bütün soruşturma ve savunma bu maddeler etrafında şekillenmiştir. Donin'den önce Hristiyan âleminin rabbînik literatüre hâkimiyeti oldukça sınırlı olmasına rağmen az sayıda Hristiyan din adamının Yahudi karşısı söylemlerinde bu türden bilgileri kullandıkları görülmektedir. Buna örnek olarak 9. yüzyılda yaşayan Lyon Başpiskoposu Agobard (öl. 840) gösterilebilir. Agobard İmparator Dindar Louis'e (I.Ludwig) yazdığı *De Insolentia Judaeorum* (Yahudilerin Küstahlığı Üzerine) ismini taşıyan mektubunda Yahudilerin dualarında İsa Mesih'e ve Hristiyanlara küfür ve beddua ettiği iddiasında

¹⁰ Hatta bazı araştırmacılara göre Joseph ben Nathan Official yargılama sırasında konuşulduğu kesin olmayan yeni polemik konularına (Molech gibi) dair açıklamaları da belgeye eklemiştir. (Ragacs, 2019: 15-20).

¹¹ Meral'e göre *Vikuah Rabenu Yehiel mi-Paris* isimli eser, Yahudilerin Hristiyanlara karşı yazdığı reddiye türünden çalışmaların bir örneğidir.(Meral, 2017: 163).

bulunmuştur. 12. yüzyılın başlarında Yahudilikten Hristiyanlığa geçenlerin rabbinik literatüre ve dolayısıyla da Talmud'a hâkimiyeti daha iyi olduğundan yapılan eleştiriler çok daha yıkıcı olmuştur. *Dialogus Contra Iudaeos* (Yahudilere Karşı Diyalog-1110) çalışmasıyla Petrus Alphonsi (eski adıyla Moises Sefardi) Talmud'un içeriğini sert şekilde eleştirmiştir. Cluny Başrahibi Peter the Venerable da *Adversus Iudaeorum Inveteratum Duritiam* (Yahudilerin Kadim İnatçılığına Karşı-1140) çalışmasıyla Talmud konusundaki bilgisini Yahudilerin İsa'ya ve Hristiyan inancının kutsal nesnelere küfrettiklerini kanıtlamak için kullanmıştır. Ancak ilk kez Donin, Talmud karşıtı iddialarını Talmud alıntlarıyla birlikte sistematik olarak sunmayı başarmış ve bilgisini eski dindaşlarına karşı kullanmayı bilmiştir. Donin sonrasındaki yargılamalarda bu durum devam etmiş ve iddia sahipleri yeni Hristiyanlar olmuştur. 1263'de Barselona'da din değiştirmiş Pablo Christiani (eski adıyla Montpellierli Saul) Nachmanides'le karşı karşıya gelirken¹², 1413-14'teki Tortosa'da din değiştiren Burgoslu Paul (eski adıyla Solomon Halevi) ve Geronimo de Santa Fe (eski adıyla Joshua Halorki) baş tartışmacı olarak yer almıştır (Seidman, 2006: 136; Cohen, 2013: 225-226).

1240 yılında Paris'te gerçekleşen yargılamanın en önemli iki isminden biri olan (diğeri Rabbi Jehiel) Donin hakkındaki bilgiler çok net olmasa da İbranice ve Latince kayıtlar onun hakkında birtakım bilgiler sunmaktadır. Öncelikle Papa IX. Gregory, Paris Piskoposu William of Auvergne'ye Donin'in elinden gönderdiği mektupta Donin'den "bu mektupların taşıyıcısı eskiden Yahudi olan sevgili oğlumuz Nicholas" diye bahsetmektedir. Bu Donin'in (yahut Dunin'in) kısa bir süre önce vafiz olarak Nicholas adını aldığını doğrulamaktadır. Rabbi Jehiel de yargılama sırasında Donin'e cevap vermesi istendiğinde onunla ilgili olarak "Biz niçin Musa'nın Tora'sı dışında ona yapılan yorumlara inanmayı reddeden ve Talmud'un otoritesini kabul etmeyen bu günahkâra karşı hayatımızı savunmak zorundayız? Fakat siz de biliyorsunuz ki her şeyin yorumlanması gerekmektedir. Bu nedenle onu aforoz ettik ve o zamandan beri bize karşı planlar yapıyor" diyerek Donin'i cemaatten atılmış intikamcı bir mürted olarak tanımlamaktadır (Shipley, 2016: 46-47). Yine 13. yüzyıldan günümüze ulaşan Venedikli Jacob Ben Elijah'ın eski dindaşı yeni Hristiyan rakibi ve Barselona tartışmasının aktörlerinden Pablo Christiani'ye yazdığı mektup Nicholas Donin hakkında daha detaylı bilgiler vermektedir:

"Siz Tanrı'nın yasasından ve Tora'sından ayrılarak hatta Roma dinine bile inanmayan mürted Donin'in ne yaptığını bilmiyor musunuz yahut duymadınız mı? Göklerin Tanrı'sının onurunu taşıyan Aziz Rabbi Jehiel onu iki eliyle aldı ve "shofar" ve "teruah"ın sesiyle onu kötülük sebebiyle ayırdı; zira onun ağzında hakikat kalbinde de inanç yoktu ve o safra ve acı üreten bir kök-kaynak haline gelmişti. Bu mürted kralın huzuruna çıktı, onur ve nam bakımından diğer krallardan üstün hale geldi ve yalan söyledi; hakkımızda Fısıh gecelerinde hala annelerinin memesindeki çocukları kestiğimiz, merhametli kadınların ellerinden çocuklarını alıp etlerini yiyip kanlarını içtiğimiz şeklindeki yanlış iddialarda bulundu... Bu kötü adam bizi yok etmeye çalıştı ve bizi öldürmek için kralın eline bir kılıç verdi. Ona yalan söyledi. Fakat Tanrı onun yaptığı kötülüğün iki katını kendisine çevirdi dindar ve onurlu kral onun sözlerine inanmadı,

¹² Barselona tartışmasına dair bkz. (Moşe ben Nahman, (çev. B. Şahin), 2019: 237-272).

aptalca, saçma ve değersiz olarak gördüğü bu sözlere aldırış etmedi. Bilge bir vahşi adamın dışında onun söylediklerine dünyanın diğer kralları ve yeryüzünün diğer sakinleri de inanmamıştır” (Grayzel, 1933: 39).

Elijah’ın ifadeleri Rabbi Jehiel’i doğrulamaktadır. Donin Tanrı’nın yasasından ayrılması sebebiyle Yahudi cemaatinden çıkartılan, dahası Hristiyanlığa da inanmayan bir kişi olarak görülmektedir. Ve Donin intikam almak için Hristiyanları Yahudilere karşı kışkırtabilecek her fırsatı -kan iftirasında bulunmak gibi- değerlendiren bir düşman konumundadır ve bu düşman Yahudilerin içinde yetişmiş ve iyi bir eğitim almış olması sebebiyle Yahudi cemaati için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

Nicholas Donin Fransa’nın La Rochelle (de Rupella) bölgesinde büyümüş, daha sonra Paris’teki Talmud okullarında iyi bir din eğitimi almıştır. İşin ironik tarafı onun bu eğitimi karşı karşıya geldiği Paris’in önemli tosafistleri Rabbi Jehiel ben Joseph of Paris ve Rabbi Moses b. Jacob of Coucy’a borçlu oluşudur. Donin bu sıralarda Sözlü Tora’nın yani Talmud’un otoritesine karşı çıkmış ve dini otoritelerle girdiği tartışma sonucunda muhtemelen 1225 yılında cemaatten çıkartılmıştır. Rabbi Jehiel’in ifadesiyle “bilgelerin sözlerine inanmayı bırakan-*asher kipper be-divre hakhamim*” Donin cemaatten atılmayı hak etmiştir. Donin’in Talmud’u inkâr etmesi ve Rabbinik Yahudiliğe karşı verdiği mücadele onun Karailik’e mensup olduğunu düşündürmüştür (Schama, 2019: 476). Karailik sadece Yazılı Tora’yı kabul edip, Yahudi din adamlarınca oluşturulan sözlü yorum geleneğini yani Talmud’u reddetmesi sebebiyle Rabbinik Yahudiliğin en güçlü muhalifiydi. 14. yüzyıla değin İspanya’da etkili olan bu hareket Talmud karşıtı suçlama ve saldırıların en önemli kaynağı durumundaydı. 12. ve 13. yüzyıllar boyunca Rabbinik Yahudilik ve Karailik arasındaki mücadele oldukça şiddetlenmiş ve her iki tarafın iddialarını yansıtan iki farklı literatür oluşmuştur. Talmud karşıtı literatüre cevaben Abraham ibn Daud’un *Sefer ha-Kabbala* (Gelenek Kitabı) gibi sözlü geleneği savunan bir literatür meydana gelmiştir. Her ne kadar Donin’in kesin bir şekilde Karailik’e dahil olduğunu gösteren bir kanıt olmasa da söylemlerinin Karailik’in Talmud karşıtı görüşlerine benzediği açıktır. Ancak 13. yüzyıl Fransa’sında Karai cemaatinin varlığına dair bir bilgi olmayışı bu benzerliği bir tesadüfle açıklamayı gerektirmektedir. Capelli’nin “*Donin’in Talmud karşıtı tutumu Hristiyan olmadan önce mutlaka Karai olduğu anlamına gelmez; o daha çok yeni akılcı felsefeden etkilenen ve Maimonides’in düşünce ve kitaplarının bir kısmının rabbinik kadrolarca reddedilmesinden rahatsız olan bilgili bir Yahudi’dir*” ifadesinde olduğu gibi bu benzerlik bir aidiyete işaret etmiyor olabilir. (Capelli, 2016: 45-47).

Yahudilikten çıkartılan Donin’in ne kadar zaman sonra Hristiyanlığa geçtiği bilinmemektedir. Bazı araştırmacılar Donin’in Papa Gregory ile görüştüğü 1236 yılına kadar vaftiz olmadığı görüşündedir (Lewin, 1869: 101). Bu durum onun Hristiyanlığı benimseme konusunda çok da istekli olmadığını düşündürülebilir. Zira Elijah mektubunda Donin’in Roma dinine yani Hristiyanlığa da inanmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda Yahudiliğe karşı olmamakla birlikte Talmud’a ve ona dayalı rabbinik otoriteye karşı bir mücadele veren Donin’in Hristiyanlığı bu mücadelesinde bir araç olarak kullandığı sonucuna varılabilir. Donin aslında Yahudilik içi bir çatışmayı, hatta tosafist çevre içinde hoca ve öğrenci arasındaki bir anlaşmazlığı dışarıya taşımıştır. Kısaca onun Hristiyanlığa geçmesindeki asıl motivasyonun Hristiyan inancını haklı

bulmasından ziyade yaşadığı Yahudilik içi çatışma olduğu söylenebilir. Donin'in dahil olduğu kiliseyle benzer şekilde sorunlar yaşaması da bu görüşü haklı çıkartmaktadır.¹³ Donin'in Talmud karşıtı söylemleri Kutsal Kitap'ın koruyucusu ve yorumcusu kilise için de bir eleştiri zemini oluşturmuştur. Donin'in Kutsal Kitap'ın Talmudik yorumlarını reddeden söylemleri Kutsal Kitap'ın din adamlarının müdahalesi olmaksızın anlaşılmasını savunan Protestan görüşe oldukça yakındır. Hatta Donin'in Talmud karşıtı görüşleri yüzyıllar sonra ortaya çıkan Yahudi reform hareketi için de çok erken bir başlangıç olarak görülebilir (Maccoby, 1982: 20).

Donin'in 35 maddede topladığı iddialarını Papa IX. Gregory'e sunmasının ardından papa başta Paris başpiskoposu olmak üzere Fransa'daki tüm başpiskoposlara durumu haber veren ve ne yapmaları gerektiğini anlatan mektuplar göndermiştir. Papa IX. Gregory'in 9 Haziran 1239 tarihli mektubu şu şekildedir:

“Fransa ve diğer toprakların Yahudileri hakkında söylenenler doğruysa, hiçbir ceza onların suçlarına yeterince büyük veya layık olmaz. Duyduğumuza göre onlar Tanrı'nın Musa'ya yazılı olarak verdiği Eski Yasa ile yetinmiyor: hatta onu tamamen görmezden geliyor ve Tanrı'nın "Talmud" yani "Öğretim" adında başka bir Yasa'yı Musa'ya sözlü olarak verdiğini iddia ediyorlar. Yanlış bir şekilde bu Yasa'nın akıllarının içine nakledildiğini ve unutkanlık yoluyla insanların aklından kaybolabileceğinden korkan "Bilgeler" ve "Yazıcılar" adını verdikleri bazı adamlar gelene kadar yazılmadan korunduğunu iddia ediyorlar, yazıya indirgediğinde ise onun hacmi Kutsal Kitap'ın metnini fazlasıyla aşmıştır. Bu, o kadar taciz edici ve o kadar söz edilemez bir içeriğe sahip ki, bundan söz edenlerde utanç ve onu duyanlarda dehşet uyandırır. Bu nedenle, bunun Yahudileri sadakatsizliklerinde inat ettiren başlıca neden olduğu söylendiğinden, birliğinizin uyarılması ve teşvik edilmesi gerektiğini düşündük ve işbu vesile ile size Apostolik Mektuplar yoluyla görev verdik. Büyük Perhizin (Lent) ilk cumartesi sabahında Yahudiler sinagoglarda toplanırken, bizim emrimize göre, bölgenizde yaşayan Yahudilerin tüm kitaplarını ele geçirecek ve bu kitapları Dominiken ve Fransisken keşişlerin mülkiyetinde dikkatle koruyacaksınız. Bu amaçla, gerekirse seküler gücün yardımını isteyebilirsiniz; genel olarak kiliselerde veya bireysel olarak yaptığınız uyarularınıza rağmen sahip oldukları İbranice kitaplardan vazgeçmeyi reddeden din adamları veya din adamı olmayan kişilere sizin emirlerinize karşı geldikleri için aforoz emri çıkartabilirsiniz” (Grayzel, 1933: 241).

Hemen ardından Papa IX. Gregory Fransa, İngiltere, Aragon, Kastilya, Navarra ve Leon gibi Avrupa krallarına gönderdiği mektuplarla bu durumu ve ne yapılması gerektiğini detaylıca tarif etmiştir. 20 Haziran 1239 tarihli papalık mektubu şöyledir:

“....Yahudiler hakkındaki şeyler.....doğruysa,

¹³ Alexander Kisch, Nicholas Donin'in dâhil olduğu Fransisken tarikatının lidelerine karşı yazdığı eleştiri sonucunda 1287'de mahkûm edildiğini ifade etmiştir. Bkz. (Kisch, 1874: s. 126). Ancak Robert Chazan, Nicholas adındaki Fransisken yazarın Nicholas Donin olamayacağını birkaç delille ispat etmeye çalışmıştır. Bkz. (Chazan, 1992: 63).

Bu nedenle, bunun Yahudilerin sadakatsizliklerinde inat etmesinin en önemli nedeni olduğu söylendiğinden, kraliyetinizi ciddiyetle çağırıyoruz ve uyarıyoruz. Büyük Perhizin (Lent) ilk cumartesi sabahında Yahudiler sinagoglarda toplanırken, yetkimiz dahilinde, krallığınızın Yahudilerine ait tüm kitapları, otoritenize tabi olan (Yahudilerin) yanı sıra vassallarınız olan krallık soylularının otoritesine tabi olanların da tüm kitaplarını ele geçireceksiniz; ve bu kitapları sevgili oğullarımız Dominiken ve Fransisken keşişlerin gözetiminde tutmalısınız” (Grayzel, 1933: 243).

Temelini Donin’in suçlamalarından alan mektuplardaki iddiaların araştırılması için papa hem seküler hem de dini yetkilileri göreve çağırmıştır. Hatta öyle ki inceleme için kitaplarını teslim etmeyen Yahudilerin hapsedilip öldürülebileceği ve sürece engel olan Hristiyanların da aforoz edilebileceği tehdidinde bulunmuştur. Aynı zamanda bu araştırmanın daha doğru bir ifadeyle yargılamanın nasıl yapılacağını da taraflara detaylıca anlatılmıştır. Büyük Perhizin (Lent) ilk Cumartesi günü (Şabat) yani 3 Mart 1240 tarihinde Yahudilerin kitaplarına el koyulmasına¹⁴ ve bunların yargılamaya kadar Dominiken ve Fransisken keşişlerin elinde muhafaza edilmesine karar verilmiştir. Yargılama usul ve yönteminin dışında mektuplardan anlaşılan en önemli şey de yargılamanın gerekçesidir. Buna göre Talmud’un doğası ve otoritesi araştırılması gereken ilk konu iken, Talmud’un Hristiyan inancı ve değerlerine hakaret ve küfür içerdiğine dair iddialar da araştırılması gereken ikinci konuyu oluşturuyordu (Chazan, 1988: 18).

Papanın Avrupa krallarına yaptığı çağrıya bir tek Fransa Kralı IX. Louis (öl. 1270) olumlu yanıt vermiştir. İngiltere ve İspanya gibi önemli krallıkların bu konuda herhangi bir teşebbüste bulunmaması Orta Çağ’da seküler gücün tamamen kilisenin kontrolünde olmadığını göstermektedir. Ancak Fransa Kralı IX. Louis’in kiliseye yakınlığı ve Yahudiler konusundaki hassasiyeti bu konuda kilise ile birlikte hareket etmesine neden olmuştur.¹⁵ Kralın emriyle oluşturulan mahkemede yargıç olarak; Paris Piskoposu William of Auvergne, Sens Başpiskoposu Walter Cornutus, Kraliyet Papazı Belleville'den Geoffrey, Senlis Piskoposu Adam de Chambly ve Paris Üniversitesi dekanı ve sonradan papalık elçisi olacak olan Odo (Eudes) of Chateauroux görev almıştır. İddia makamı Nichoas Donin iken, savunma makamı olarak Paris’teki Talmud okullarının liderlerinden Rabbi Judah ben David of Melun, Samuel ben Solomon of Chateau Thierry, Moses of Coucy ve en önemlisi Jehiel (Vivo) ben Joseph of Paris yer almıştır. İbranice kayıttan anlaşıldığı kadarıyla 25 Haziran 1240 tarihinde başlayan yargılamaya kral değil kralın annesi Kraliçe Blanche başkanlık etmiştir. Yargılama yalnızca

¹⁴ Kitapların toplatılması için Şabat gününün seçilmesi tesadüf olmayabilir. Şabat’ta Yahudilerin silah taşımadığı bilindiğinden herhangi bir direnişle karşılaşmamak adına bu gün seçilmiş olabilir. Fransa Kralı II. Philippe de sorun yaşadığı Yahudi liderlerini 14 Şubat 1180 tarihinde sinagogda Şabat ibadeti sırasında tutuklatmıştı. Bkz. (Müller, 2009: 183).

¹⁵ Fransa Kralı IX. Louis’in dindarlığı ve Yahudilere düşmanlığı üzerine birtakım bilgiler vardır. 1240 Paris yargılamasındaki rolü bir yana, 1263’de Barselona’daki tartışmada Yahudi Bilgin Nahmanides ile karşılaşan Pablo Christiani, Kral IX. Louis’in himayesi altındadır ve kral onun misyoner vaazlarının Provence Yahudilerine zorla dinletilmesini emretmiştir. Bkz. (Le Goff, 2009: 652; Maccoby, 1982: 22).

Rabbi Jehiel ve Rabbi Judah'ın birkaç gün süren sorgulamalarıyla nihayete ermiş ve 27 Haziran 1240 tarihinde yargıçlar suçlamaların hakikatine kanaat getirip Talmud'u suçlu bulmuşlardır. Hükmün gereği hemen yerine getirilmemiş, 1242 yılının Haziran (Tamuz) ayında yaklaşık yirmi dört araba dolusu Talmud metni Paris'in bir meydanında¹⁶ yakılmıştır (Grayzel, 1933: 31; Graetz, 1892: 594-597).

Donin'in 35 maddeden oluştuğu belirtilen iddialarının yargılama sırasında hangi sırayla sorulduğu ve rabbilerin bu sorulara tam olarak nasıl cevap verdiği çok net değildir. Yargılamanın Latince kaydı Donin'in iddialarını art arda sıralamak ve iki rabbinin cevaplarını kısa bir "itiraf" metni olarak sunmakla yetinirken, İbranice belge yargılama sürecinden ziyade Rabbi Jehiel'in Donin'e cevaben detaylı açıklamalarına yer vermektedir.

Donin'in 35 iddiasını içeriği bakımından Chazan şu şekilde gruplandırmıştır:

1. maddeden 9. maddeye kadar: Yahudiler Talmud'un rabbiler tarafında yazılmış, yani insan ürünü olmasının kanıtlanmasına rağmen ona Tanrı'nın Musa'ya verdiği gerçek Tora'nın üstünde bir değer vermektedir.

10-14. maddeler arası: Talmud Hristiyan karşıtı eylemleri hoş görmekte, hatta teşvik etmektedir. Yeminden dönme konusunda kapsamlı düzenlemeler içeren Talmud, Yahudileri Hristiyanlarla ilişkilerinde güvenilmez hale getirmektedir.

15-25. maddeler arası: Talmud öğretileri Tanrı ile ilgili küfür ve saçmalıklar içermektedir.

26-27. maddeler: Talmud öğretileri İsa ve Meryem ile ilgili küfür ve saçmalıklar içermektedir.

28-30. maddeler: Talmud öğretileri Kilise ve liderleri hakkında küfür içermektedir.

31-33. maddeler: Dünyadaki Yahudileri kutsayan Talmud öğretileri Hristiyanlar için tam tersini söylemektedir.

34-35. maddeler: Talmud öğretileri temel Kutsal Kitap figürleri ile ilgili küfür ve saçmalıklar içermektedir. (Chazan, 2011: 8)¹⁷

Bu sınıflandırmaya rağmen Chazan çalışmasında Donin'in iddialarının ve bu iddiaların dayandığı Talmud alıntılarının detaylarından çok Rabbi Jehiel'in *Vikvah*'daki savunmasına odaklanmaktadır. Bu sebeple aşağıda detaylarına inemediğimiz Donin'in iddialarına yönelik Talmud alıntıları için Rosenthal'in makalesine başvurmak durumundayız. Rosenthal konuyla ilgili ilk makalesinde Donin'in iddialarına yönelik aşağıdaki sınıflandırmayı yaparken, ikinci makalesinde bu iddiaların dayandığı İbranice Talmud alıntılarını yer vermektedir.

1. Talmud ve Rabbilerin otoritesi hakkındaki iddialar

2. Hristiyanlara karşı küfür edildiğine dair iddialar

¹⁶ Piore Capelli bu meydanın Place de Gréve olduğunu yazmıştır. Bkz. (Capelli, 2016: 44).

¹⁷ <http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/TikvahWorkingPapersArchive/WP1Chazan.pdf> (Erişim Tarihi 16.10.2020)

3. Tanrı'ya karşı küfür edildiğine dair iddialar
4. İsa, Meryem ve Hristiyanlığa karşı küfür edildiğine dair iddialar
5. Talmudik yasaların ve hikayelerin mantıksızlığına dair iddialar (Rosenthal, 1956a: 76).

Bu bağlamda hem Donin'in iddialarının ayrıntılarını görmek hem de Yahudi tarafın savunmasını anlayabilmek adına iki kaynağın da birlikte ele alınması gerekmektedir. Rosenthal'de olduğu gibi beş başlık altında incelemek daha uygun görünmektedir.

1. Talmud ve Rabbilerin Otoritesi Hakkındaki İddialar (*De Auctoritate Talmud- De Sapientibus et Magistris*)

Donin'in ilk iddiası Talmud alıntlarıyla detaylandırılmış dokuz ayrı iddia içermektedir. Bu başlık altında sıralanan Talmud'un doğası ve Yahudi bilginlerin otoritesini sorgulayan iddialar Talmud'un içeriğine yönelik iddialara temel oluşturmaktadır. Donin için küfür ve hakaret içeren bu literatürün ilahi kökene dayanmadığını göstermek birincil amaçtır. Bu doğrultuda Donin papanın mektubunda belirttiği gibi Yahudilerin Kutsal Kitap'ı bırakarak başka bir yasayı (*legem aliam*) izlediğini ileri sürmüştür. Talmud adı verilen bu yeni yasa ilahi kökenli Tora'nın yerini almıştır.¹⁸ Bu iddiayı desteklemek adına Donin Talmud'un¹⁹ *Shabbat 31a/5*, *Yoma 28b* ve *Sanhedrin 99a-b* bölümlerinde yer alan; biri Yazılı Tora (Tanah-Tevrat) diğeri Sözlü Tora (yani Talmud) olmak üzere iki yasadan bahseden bölümleri örnek olarak göstermiştir. Yahudiler Tanrı tarafından Musa'ya sadece Yazılı Tora'nın değil Sözlü Tora'nın yani Talmud'un da verildiğine inanmaktadır. Donin Yahudilerin bu inancını *Berakhot 5a*'da geçen "Tanrı, Musa'ya sadece Yazılı Tora'yı değil, tüm Tora'yı, kuşaklar boyunca aktarıldığı gibi vahyetti" ifadesiyle desteklemiştir. Devamında Donin Tanrı'ya dayandırılan bu vahyin belli bir zaman sonra Yahudi bilginlerce yazılı hale geldiğini ve ortaya çıkan literatürün boyut ve önem açısından da Yazılı Tora'yı geride bıraktığını *Gittin 60a: 4-6*. ayetleriyle açıklamıştır.

Donin *Bava Batra 12a:13*'da yer alan "Peygamberlerden kehanet geri alınsa da, bilgelere alınmadı" şeklindeki ifadede hareketle Yahudilerin yanlış bir biçimde Yahudi bilginlerine peygamberden çok daha fazla değer verdiklerini öne sürmüştür. Devamında bu bilginlerin Yazılı Tora'daki Tanrı emirlerini bile hükümsüz kılabildiklerini Talmud'dan bölümlerle ispat etmeye çalışmıştır. *Yevamot 89b:7*'de Yahudi bilginler Tora'ya göre geçersiz olan bir nikâhı

¹⁸ Burada ilahi kökenli Tora ve Kutsal Kitap terimleriyle kastedilen şey Tevrat'ın da dahil olduğu Yazılı Tora'dır. Yazılı Tora Hristiyan yazarlarca Eski ve Yeni Ahit olarak ayrılan Kutsal Kitap literatürünün ilk kısmını oluşturmaktadır ve burada kastedilen Yahudilerin Eski Ahit'i ihmal etmeleridir. Yahudilerce Eski Ahit literatürünün ismi Musa'nın Tora'sı yani Tevrat'ı da içeren Tanah külliyatıdır. Yahudiler açısından Tanah'ın tamamı Yazılı Tora'yı meydana getirmektedir. Talmud literatürü ise Yazılı Tora'nın tefsirini içeren külliyatı oluşturduğundan Sözlü Tora olarak isimlendirilmektedir.

¹⁹ Makale boyunca italik olarak verilen Talmud'a ve Tanah külliyatına dair bölüm isimleri ve ilgili alıntılarının tamamı <https://www.sefaria.org/texts/Talmud> adresinden alınarak tercüme edilmiştir. Bu nedenle metin içerisinde her bir alıntı için ayrıca kaynak belirtilmemiştir. (Erişim Tarihi 26.10.2020).

geçerli kılmıştır. Yine *Yevamot 90b:1-4*. ayetlerde Yahudi bilginler Tora'da yasaklanmamış olmasına rağmen Fısıh arifesinde din değiştiren sünnetsiz adamın Fısıh kuzusuna katılmasını, Şabat'ta sünnet bıçağı taşınmasını, Şabat'a denk gelen Şavuot'da adaklık kuzunun kanının saçılmasını ve Şabat'a denk gelen Roş Haşana'da da şofarın çalınmasını yasaklamışlardır. Donin Talmud'u oluşturan ve yine onun varlığından güç alan Yahudi din adamlarının gücünü ardı ardına sıraladığı bu alıntılarla gözler önüne sermeye devam etmiştir. *Makkot 22b:2*'de Tora tomarına ve bilgelere saygısızlık yapanlar için belirlenmiş cezayı bile değiştirebilecek güçteki Yahudi bilginler için "Bilgelerin otoritesi o kadar büyük ki, açık bir Tevrat ayetini değiştirebiliyorlar" ifadesini kullanmıştır. Talmud Yahudi bilginlerin tartışılmaz otoritesini ortaya koyan birçok ifadeyi barındırdığından Donin zorlanmadan örneklerini sürdürmüştür. *Deuteronomy, 17:11*'de yer alan "Sana öğretecekleri öğretiyeye ve sana söyleyecekleri yargıya göre davranmalı, sana açıklayacakları karardan sağa veya sola sapmamalısın" ifadesini din adamları *Shabbat 23a:7*'de tüm İsrail mitzva görevinde bilgelerin emir ve kararlarına uymak zorundadır şeklinde yorumlamışlardır. Donin'in yorumlarına sıklıkla yer verdiği Yahudi âlim Raşi de ilgili metne dair "Hanuka ışıklarının yakılması Kutsal Kitap'ın emri değil, Talmudik bir emirdir. Size beyan ettikleri hükmün dışına çıkmayacaksınız, Rabbi Avaya [bilgelerin] öğrettiklerinin Tevrat'ın öğrettikleri değere sahip olduğunu kanıtlamak istemiştir" diyerek Yahudi bilginlerinin otoritesini desteklemiş, "(hâkim) size sağ gibi görünen şeyin sol olduğunu ya da size sol gibi görünenin sağ olduğunu söylese bile, ona itaat etmek zorundasınız" diyerek bu otoriteyi sorgulamanın imkânsızlığını belirtmiştir. Zira Talmud'a göre bilginlerin emir ve kararlarına itaat etmeyenler ölümle cezalandırılırlar. Donin'in bu iddiaya getirdiği delil; Kutsal Kitap'ta yer alan "Duvarı gedik açanı yılan sokar" *Ecclesiastes, (10:8)* ifadesindeki duvarı bilginlerin kararları olarak yorumlayan *Eruvin 21b:8*'deki "Bilgelerin sözlerini aşan herkes ölüm cezasını çekmekle yükümlüdür" şeklindeki ifadedir. Bu başlık altında sayılabilecek son iddia Yahudilerin çocuklarına Kutsal Kitap'ı değil çok daha önemli gördükleri Talmud'u öğrettiklerine dairdir. *Bava Metzia 33a:18*'de geçen "Kutsal Kitap'ın araştırmasına katılanlar için bu bir erdemdir, ama tam bir erdem değildir. Mişna çalışmasına katılanlar için bu bir erdemdir ve bu çalışma için ödül alırlar. Talmud çalışmasına katılanlar için bundan daha büyük bir erdem yoktur" ifadeleriyle Donin bu iddiasını da desteklemiştir.²⁰

Donin'in Talmud alıntılarıyla zenginleştirdiği her bir iddiaya savunma makamında bulunan rabbilerin ne cevap verdiği bilinmiyor. Yargılama sadece Rabbi Jehiel ve Judah'ın görüşünü aldığından sadece bu iki rabbinin birkaç iddia konusundaki yanıtına ulaşabiliyoruz. Latince belgenin sonunda yer alan ve "itiraflar" başlığını taşıyan bölüm zaten bu iki rabbinin iddiaları genel olarak kabul ettiğini göstermektedir. Daha detaylı bakıldığında Rabbi Jehiel Talmud'un tüm emir, yargılama ve açıklamalarıyla birlikte Sina Dağı'nda yazılı olarak değil sözlü olarak Musa'nın kalbine bildirildiğini kabul etmiştir. Donin'in *Yevamot 90b:1-4*'den verdiği örnekleri

²⁰ Donin'in Talmud'un doğası ve Yahudi bilginlerin otoritesini göstermek adına ortaya koyduğu Talmud alıntılarının İbranice metinleri için bkz. (Rosenthal, 1956b: 145-150). Alıntıların İngilizce çevirileri için bkz. (Friedman, vd., 2012: 102-108). Ayrıca karşılaştırma için bkz. <https://www.sefaria.org/texts/Talmud> (Erişim Tarihi 16.10.2020).

değerlendiren Jehiel bazı konularda Yahudi bilginlerin Tora'daki emirleri bile hükümsüz kılabilindiklerini de itiraf etmiştir. Ayrıca Kutsal Kitap yerine Talmud'un çalışılmasının daha büyük bir erdem olduğunu da eklemiştir. Görüşü alınan Rabbi Judah da benzer şekilde Donin'in iddialarını reddetmeyerek kısa bir açıklamada bulunmuş ve bilginlerin sözlerini Yazılı Tora'dan daha fazla önemsenmeyi hak ettiğini ve onların sözlerine uymamanın cezasının bu sebeple daha büyük olduğunu belirtmiştir. Sonunda Yahudi bilginlerin sözüne uymayanların cezasının ölüm olduğunu da itiraf etmiştir (Maccoby, 1982: 165-167).

Amaç ve üslup bakımından oldukça farklı olan İbranice belge *Vikuah*'a bakıldığında ise Rabbi Jehiel'in iddialara cevabı Talmud'un gerekliliğine dair uzun bir konuşma şeklindedir:

“Rabbiler tarafından Kutsal Kitap'tan çıkarılan tüm yasalara inanıyorum. Buna 'onları oğullarınıza öğreteceksiniz' metni nedeniyle Talmud (öğretim) denir [Deuteronomy, 11: 9] ...Talmud olmadan, Kutsal Kitap'taki birbiriyle çelişen pasajları anlayamayız: örneğin, bir metinde Tanrı 'babaların günahları çocuklarına musallat olur' derken [Numbers, 14:18] ve başka bir metinde 'çocuklar babalarından dolayı ölmeyecek' diyor [Deuteronomy, 24:16]. Bir metin 'Tanrı Sina Dağı'na indi' [Exodus, 19:20] ve başka bir metin “Çünkü göklerden seninle konuştum [Exodus, 20:22], diyerek inmediğini ima ediyor. Bir metin, 'Ammonit ya da Moabit, Rab'bin cemaatine giremez' derken [Deuteronomy, 23: 4] ve yine de Kral Davut, bir Moabit olan Ruth'un soyundan gelmektedir. Talmud'un çözdüğü bu zorlukların sonu yok. Ve rabbilerin çoğunluğunun görüşü hakkında görüş ayrılığı varsa, Tora bize çoğunluğu takip etmemizi söyler [Exodus, 23: 2]. Dahası, Kutsal Kitap yasası Şabat yasalarında olduğu gibi kısa ve dağınık iken, Talmud, tek bir bölümde toplanan tam açıklamalar yapar; aksi halde yasayı anlamak imkansız olurdu. Talmud tartışmalı konulara karar verme yetkisine sahiptir, çünkü Tora 'Size öğretecekleri öğretiye ve telaffuz edecekleri karara göre hareket edersiniz' diyor [Deuteronomy, 17: 8] ve bu Tanrı'nun bu yetkiyi Bilgelere verdiğini ve Kutsal Kitap kadar geleneğin de gerekli olduğunu göstermektedir. Bilgeler de Tora'nın emirlerini korumak ve onlar için 'bir çit yapmak' amacıyla kendi kararlarını verdiler ve Tora onlara 'Benim buyruğumu koruyacaksın' metninde olduğu gibi bu tür yasaları yapma hakkı verir [Leviticus, 08:35]. Bu yüzden bir evin iç anahtarları verilen, ancak dış anahtarları olmayan bir adam gibi Talmud'u çalışmayan hiçkimse Kutsal Kitap'ı anlayamaz” (Maccoby, 1982: 153-155; Friedman, vd., 2012: 131-132).

Görüldüğü gibi Rabbi Jehiel, Donin'in iddialarını büyük oranda kabul etmiş; ancak Talmud ve din bilginlerinin otoritesinin Kutsal Kitap'ı geride bıraktığı görüşünü reddetmiştir. Tam aksine Kutsal Kitap'ı anlamak onun emirlerini yerine getirebilmek rabbinik bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Kutsal Kitap'ın yaşanabilirliği için Talmud'a ve kuralların uygulanabilmesi için bilginlerden devralınan rabbinik otoriteye gerek olduğunu ortaya koymuştur.

Donin'in Yahudi otoriteleriyle olan mücadelesinin bir parçası olarak görülebilecek bu iddiaların devamında mahkeme Talmud'un Hristiyanlara ve Hristiyan değerlerine küfür ve hakaret içeren mahiyetine yönelik iddialara yoğunlaşmıştır. Sonuç itibarıyla mahkemeyi Talmud'u suçlu bulmaya götüren şey Talmud'un zararlı içeriği olmuştur.

2. Hristiyanlara Karşı Küfür Edildiğine Dair İddialar (*De Blasphemiis Contra Christianos*)

Donin'in Talmud'un Hristiyanlara karşı nefreti beslediğine dair iddiaları mahkeme heyetinin dikkatini çekerken Yahudi tarafın da ciddi bir savunma yapmasını gerektirmiştir. Donin Yahudilere güvenilemeyeceğini, onların Hristiyanlardan nefret ettiğini ve her fırsatta Hristiyanlara düşmanlık yapabileceğini Talmud alıntlarıyla göstermeye çalışmıştır.

Donin'in bu başlık altında ileri sürdüğü iddialar açıkçası Orta Çağ Avrupa'sındaki Yahudilerin yaşamını tehlikeye sokacak cinstendi. Özellikle Yahudilerin Hristiyanları öldürmeye varan zarar verici eylemleri mazur gören dini ifadelerin gündeme gelmesi dönemin ritüel suçlamalarıyla uğraşan Yahudileri hedef tahtasına oturtmuştur. Donin'in özenle seçtiği ve mahkeme heyetini dehşete düşüren Talmud alıntıları bir yandan Yahudilere yönelik kan iftiralarna teolojik bir temel oluştururken, diğer yandan Rabbi Jehiel'i nefret söylemini yatıştırarak bir yorum yapmaya itmiştir.

Donin ilk olarak Talmud'un "Hristiyanların en iyisini öldür" şeklinde bir ifade içerdiğini iddia etmiştir. Buna delil olarak *Exodus, 14:7.* bölüme dair Midraş literatüründe yer alan Rabbi Simeon bar Yohai'nin yaptığı yorumu göstermiştir. Mekilta d'Rabbi Yishmael 14:7'de yer alan yoruma göre Rabbi Simeon "Yahudi olmayanların (goyim) en iyisini öldür! Yılanların en iyisinin kafasını ez!" demiştir.

İkinci olarak Donin *Sanhedrin 58b: 25'*de yer alan Reish Lakish'in yorumuna dayanarak, Talmud'un Yahudiler gibi Şabat günü yasaklarına uyan ve Yahudi yasasını inceleyen Hristiyanlar için ölüm cezasını uygun gördüğünü ifade etmiştir. İlgili bölümde Reish Lakish şöyle demektedir:

"Şabat'a uyan bir akum, belirtildiği gibi ölüm cezasını almakla yükümlüdür. Zira Genesis, 8:22'de 'Yeryüzü var oldukça, gün ve gece bir daha işleyişlerini durdurmuyacak' denmektedir. Bu kelimenin tam anlamıyla: onların gündüz ve gece dinlenmeyeceği anlamına gelir." (Rosenthal, 1956b: 151).

Üçüncü olarak Donin, Talmud'a göre Hristiyanları aldatma ve hileyle onları kandırmanın Yahudiler açısından bir günaha sebep olmayacağını iddia etmiştir. Talmud'un bu duruma göz yumduğunu hatta teşvik ettiğini ileri sürmüş, iddiasını desteklemek adına *Bava Kamma 38a:3-4.* bölümlerde yer alan yorumları aktarmıştır. Bu yorumlar arasında "bazı durumlarda Yahudiler goyime yani Yahudi olmayanlara verilen zararlardan sorumlu tutulamaz" ifadesini Donin özellikle ön plana çıkartmıştır (Rosenthal, 1956b: 150-155).

Bu üç tehlikeli iddiaya karşı Rabbi Jehiel yahut Rabbi Judah'ın nasıl bir savunma yaptığını görebilmek adına Latince belgenin "itiraflar" kısmına bakıldığında herhangi bir açıklamaya rastlanamamaktadır. İbranice belge *Vikuah* ise Rabbi Jehiel'in bu konudaki açıklamasına uzun bir yer ayırmaktadır. Rabbi Jehiel savunmasına goyim (Yahudi olmayanlar) ve akum (putperest, *ovedei kokhavim u-mazalot*'un baş harflerinden oluşur) gibi kelimelerle tanımlanan kişilerin Hristiyanları kastetmediğini ifade ederek başlamıştır. Bunların Yahudilerin bugünkü komşularını değil aksine tarih boyunca İsrailoğullarının sorun yaşadığı ulusları (Kenanlılar,

Mısırlılar gibi) kastettiğini vurgulayan Jehiel, Rabbi Simeon bar Yohai'nin "goyimin en iyisini öldür!" ifadesini de bu kapsamda yorumlamıştır. Bu ifadenin Yahudilerin Mısır'dan çıkışıyla ilgili olduğunun altını çizen Jehiel, iyi ve Tanrı'dan korkan Mısırlıların bile hayvanlarını Tanrı halkını (İsrailoğullarını) takip etmek için Firavun'a verdiğini ve bu nedenle Rabbi Simeon'un kötü olanın yanı sıra iyi goyimin de öldürülebileceğini söylediğini belirtmiştir. Çünkü burada insanın kendi hayatı söz konusudur. Yasa; Yahudi olsun veya olmasın kişiye karşısındakinin onu öldürme ihtimali var ise önce onun karşısındakinin öldürmesine imkân tanımaktadır. Bu nedenle bu ifadeyle Yahudilerin Hristiyan komşularını öldürmeyi planladıkları gibi bir anlam çıkartmak Rabbi Jehiel için Donin'in düşmanca tasarılarından başka bir şey değildir. Rabbi Jehiel Donin'in bağlamından kopartarak alıntılıdığı diğer ifadelerle benzer açıklamalar getirmiştir. Bunların Donin'in kastettiği gibi Hristiyanlar olarak kabul edilmesi halinde Yahudilerin Talmud'un emirlerine karşı geldiği anlamının çıkacağını belirten Jehiel, Yahudilerin Hristiyan komşularıyla goyim ve akum gibi gruplarla yapılması yasaklanan pek çok şeyi yapıyor durumda olduğunun altını çizmiştir. Jehiel, Hristiyanlarla ortak iş yapma, Yahudi çocuklarının Hristiyan bakıcılara emanet edilmesi ve Hristiyanlara Tevrat ve İbranice'nin öğretilmesi gibi Yahudi ve Hristiyanlar arasında kurulan güçlü sosyal ilişkilerin Donin'in iddialarını yalancı çıkardığını ifade etmiştir (Friedman, vd., 2012: 145-155).

Bu başlık altında sayılabilecek Donin'in son iddiası ise Yahudilerin sözlerine güvenilmeyeceğine yöneliktir. Donin Yahudilerin yılın başında söyledikleri bir sözle yıl içinde ettikleri tüm yeminleri etkisiz kıldığını ve üç Yahudi'nin bir Yahudi'yi ettiği yeminin sorumluluğundan kurtardığını iddia etmiştir. Buna delil olarak da *Nedarim 23b:1*'deki "Yeminlerinin tüm yıl boyunca hükümsüz olmasını isteyen kişi Roş Haşana'da ayağa kalkmalı ve şunları söylemelidir: 'Gelecekte alacağım herhangi bir yemin geçersiz olmalıdır' ve bu söz, yemin zamanında, yıl başındaki amacının onu geçersiz kılmak olduğunu hatırlaması koşuluyla etkilidir" ifadelerini sunmuştur (Friedman, vd., 2012: 110). Ayrıca *Psalms, 95:11*'de Tanrı'nın 'öfkeyle yemin ettim' şeklindeki ifadesinden hareketle Raşi'nin 'öfkeyle edilen ve sonra pişman olunan yemin bilginlerce iptal edilebilir' çıkarımı da Donin tarafından aktarılmıştır (Raşi, Chagigah 10a:6-7).

Latince belgeye göre Rabbi Jehiel yeminden dönme konusundaki bu iddiaları büyük oranda kabul etmiş, Kutsal Kitap'tan örnekler vererek bazı durumlarda yeminden dönülebilme imkânı olduğunu ifade etmiştir. O Talmud'da "Yılın başında, yeminlerinin geçersiz olduğunu belirten herkes, yıl içinde yemin ve söz verirken bu ifadeleri hatırlarsa yemini geçersiz olur" yazdığını itiraf etmesine rağmen "ama bu yeminlerin başkalarını değil, kişinin kendisini etkileyen yemin veya vaatler olduğunu" eklemiştir.

Rabbi Jehiel, Donin'in Hristiyanlarla ilişkilerinde şüphe duyulacak ve güvenilemeyecek insanlar olarak takdim ettiği Yahudilerin sözlerinden dönme meselesine yaklaşımı şartlı kabul şeklinde olmuştur. Yani Jehiel Talmud'un buna imkân tanıdığını ancak her Yahudi'nin bu imkânı kullanma hakkının olmadığını vurgulamıştır. Rabbi Jehiel'in *Vikuah*'daki detaylı açıklaması şöyledir:

“Kol Nidrei duası tarafından elde edilen yeminlerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili açıklamalarınıza gelince, eğer duanın devamına bakarsanız bu feshetmenin kasıtlı ihlaller için değil, sadece kasıtsız yemin ihlalleri için geçerli olduğunu görürsünüz. Üç insanın bir adamı yemininden kurtarabileceği yasa eleştirisine gelince, bu, komşusunu etkileyen bir yemin değil, yalnızca kendisini etkileyen bir yemin için geçerlidir; çünkü böyle bir yeminin iptali için, Gibeonitler örneğinde gördüğümüz gibi ilgili kişinin rızası gerekir [Joshua, 9], burada onlar hile yoluyla yemin etmiş olsalar da yemin Gibeonitlerin rızası olmadan iptal edilememiştir. Çünkü Kutsal Kitap bize yeminlerimizi korumamızı söyler: 'Dudaklarından çıkanı tutmalısın ve yaptığın yeminleri yapmalısın' [Deuteronomy, 23:24]” (Maccoby, 1982: 158).

3. Tanrı'ya Karşı Küfür Edildiğine Dair İddialar (*De Blasphemis Contra Deum*)

Donin çarpıcı iddialarından bir kısmını Tanrı'ya karşı küfür anlamına gelen Talmud ifadelerine ayırmıştır. Talmud'da Tanrı'nın yalan söyleyen, yemin etmesine rağmen sözünden dönen, hatalı kararlar alan, yas tutup ağlayan, tartışmada yenilen, günah işleyen ve benzeri insani davranışlar gösteren antropomorfik bir varlık olarak sunulduğunu ifade eden Donin bu yöndeki iddialarını yaklaşık on altı başlıkta bir araya getirmiştir. Bu iddiaları tek tek incelemek yerine dört genel başlık altında özetleyecek olursak Donin'in bahsedeceğimiz ilk iddiası; Talmud'da Tanrı'nın hata yapıyor yani günah işliyor olduğunun söylenmesidir. Donin buna delil olarak *Chullin 60b:2-4*'deki anlatıyı göstermiştir. Bu anlatıya göre; Tanrı ve Ay arasında geçen bir konuşma neticesinde Tanrı Ay'a haksızlık yaptığını kabul ederek yapmış olduğu hatayı telafi etmek adına kefaret adağında bulunmaktadır. Anlatı Tanrı'nın “bu adak Ay'ın büyüklüğünü azaltmam sebebiyle benim için kefaret olacaktır” demesiyle bitmektedir ve Donin açısından bu açıkça Tanrı'ya küfür anlamına gelmektedir.

Donin açısından sakıncalı olan diğer bir durum ise Tanrı'nın öfkeyle yemin etmesi daha sonra pişman olup bu yeminden kurtulmaya çalışmasıdır. “Öyleyse gazabımda yemin ettim” (*Psalms, 95:11*) ifadesinin yorumu olarak *Chagigah 10a:7*. bölümde Rabbi Yehoshua Tanrı'nın “gazabımdan yemin ettim ve geri çektim” demek istediğini kaydetmiştir. Yeminle ilgili diğer bir örnek de; *Bava Batra 74a:3*. bölümdeki şu ifadelerdir: “Rabba bar bar Hanah ‘Eyvahlar olsun bana, Yemin ettiğim için, şimdi yemin ettiğime göre, bunu benim için kim iptal edecek?’ şeklinde ilahi bir ses duymuştur. Rabbah bar bar Hanah bunu diğer rabbilere söylediğinde, onu ağır bir şekilde kınamış ve: “neden Tanrı'ya ‘Yemininden serbest bırakıldın’ demedin? ” demişlerdir” (Rosenthal, 1956b: 155-156).

Vikuah'a göre Donin bu alıntıdan sonra şöyle demiştir: “Tanrı yemini için yas tutar mı ve bir insan O'nu yemininden serbest kılabilir mi? Bir insanın bile başka bir insan tarafından yeminden serbest bırakılabileceğini düşünmek aptalca değil mi?” Donin bu ifadelerin Tanrı'ya karşı küfür olduğu konusunda yeterince açık olduğunu belirtmekle birlikte benzer örnekler vermeye devam etmiştir. Bir sonraki örnek Tanrı'nın tapınağın yıkılması ve Yahudilerin sürgün hayatı yaşamasına neden olduğu için kendini suçlaması, kendine lanet etmesi ve ağlamasıdır. Bununla ilgili olarak Donin, *Berakhot 3a:11*. bölümde Tanrı'nın “Yazıklar olsun, günahları nedeniyle evimi yok ettim, tapınağımı yaktım ve onları dünya ulusları arasında sürgün ettim” dediğinin yazılı olduğunu aktarmıştır. Donin'in aktardığı başka bir yorum da *Chagigah 5b:10*. bölümdeki

Rabbi Shmuel bar Yitzhak ve Rabbi Shmuel bar Nahmani'nin "Tanrı, Yahudi halkından alınan ve Yahudi olmayan uluslara verilen gurur nedeniyle ağlıyor" şeklindeki yorumdur.

Son olarak Donin tarafından dikkat çekilen diğer örnek Tanrı'ya küfrün en açık göstergelerinden biri olmasının yanı sıra rabbilerin tartışmasız otoritesini de kanıtlayan bir örnektir. *Bava Metzia 59b:1-5*. bölümler arasında yer alan anlatıya göre; hukuki bir konu üzerinde tartışan rabbilerden biri olan Rabbi Eliezer çoğunluğun görüşünden farklı olan kararının doğruluğunu gösteren ilahi bir işaretin gelmesi için dua etmiştir. Rabbi Eliezer'in kararının doğruluğu adına önce yakınlardaki bir ağaç hareket etmiş, ardından yakınlardaki derenin suyu ters akmaya başlamış ve en sonunda da okulun duvarları yıkılmıştır. Rabbi Eliezer'i doğrulayan bu mucizelere rağmen diğer rabbiler halakhik yani yasal konularda böyle karar alınamayacağını belirtmişlerdir. En sonunda İlahi bir ses Rabbi Eliezer'in haklılığını ifade edince Rabbi Yirmeya: "Tevrat zaten Sina Dağı'nda verildiğinden, Tevrat'taki Sina Dağı'nda yazdığımız gibi İlahi Bir Sesi dikkate almıyoruz. "[dava sonucunu] çoğunluğa göre meylettirmek [gerekir] (*Exodus, 23: 2*) ifadesi gereği rabbilerin çoğunluğu Rabbi Eliezer'in görüşüne katılmadığından, halakha onun görüşüne göre yönetilemez" demiştir. Aynı bölümün sonunda Tanrı'nın bu durumdan memnun olduğu ve gülümseyerek: "çocuklarım bana galip geldi; çocuklarım benim üzerimde zafer kazandı" dediği yer almaktadır. Özellikle bu son ifadeyle hukuki konularda tek otoritenin rabbiler olduğunun vurgulanması, bunun da bizzat Tanrı'nın ağzından yapılması doğal olarak savunma makamını Yahudiliğin Tanrı anlayışını açıklamaya mecbur bırakmıştır (Rosenthal, 1956b: 156-159).

Yahudi tarafın bu güçlü iddialar karşısında nasıl bir savunma yaptığını az da olsa Latince ve İbranice belgelerden takip edebiliyoruz. Donin'in ilk iddiası açısından Latince belgeye bakıldığında her iki rabbiye ait bir açıklama olmadığı görülmektedir. Ancak İbranice belge yani *Vikuah*'a bakıldığında Donin'in Ay'ın konuşmasının mantıksızlığını da vurgulayarak Tanrı'nın nasıl hata yapmış olabileceğini sorduğu görülmektedir. Açıkçası Rabbi Jehiel bu hikâyenin literal olarak anlaşılmasından rahatsızdır. Cevaben Ay gibi cansız varlıkların mantığa aykırı olarak konuşturulması gibi edebi sanatların Kutsal Kitap'ta da yer aldığını belirtmiştir.²¹ Talmud'da yer alan aggadik hikâyeler²² de bu anlatım şeklini benimsemiştir. Buradaki anlatıyı aggadik bir çerçevede düşünen Jehiel'e göre; Tanrı'nın Ay karşısında hataya düştüğünü kabul

²¹ "O zaman RAB'bin önünde bütün orman ağaçları sevinçle haykıracak" (*Psalms, 96:12*); "Gün güne söz söyler, gece geceye bilgi verir" (*Psalms, 19:2*) ve "Ey güneş, ay, O'na övgüler sunun, övgüler sunun O'na, ey ışıldayan bütün yıldızlar!" (*Psalms, 148:3*) şeklindeki ifadeler bu duruma örnektir.

²² Jehiel bu cevapla aslında halakhik ve aggadik ayırımına girmiştir. Talmud'da hukuki konuları ilgilendiren ve itaati gerektiren halakhik malzemenin yanında ahlaki konularda insanları eğitmeyi amaçlayan aggadik hikâyeler vardır. İbranice hikaye, anlatı anlamına gelen aggadah (הַגָּדָה, אַגְדָּה) kelimesinden de anlaşıldığı gibi bu hikâyeler halakhik yani hukuki kuralların tamamlayıcısı durumundadır ve açıklamaya ihtiyaç duyulan hukuki durumları örnek öykülerle anlatmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda aggadik hikâyelerin halakhik yani yasal bir bağlayıcılığı yoktur ve bu ikisi arasında önemli bir farklılık vardır. Aggadik'i "halakhik olmayan" olarak tanımlama eğilimine uygun olarak, aggadik ile halakhik arasındaki ilişkinin teori ile pratik, fikir ile uygulama ve ahlaki açıdan karakter ve davranış arasındaki ilişkiye benzer olduğu söylenebilir. (Wald, 2007: 454).

etmesi onun varlığına küfür olarak anlaşılmalıdır; aksine Tanrı yapılan hata karşısında tövbe etmenin önemini göstermektedir. Yani bu aggadik hikâye Tanrı'ya edilmiş bir küfür olarak düşünülmemeli; 'hataya düştüğünüzde tövbe edin' gibi ahlaki bir mesaj olarak algılanmalıdır.

Rabbi Jehiel Donin'in ikinci iddiasına da benzer bir açıklama yapmıştır. Latince belgeye göre Rabbi Jehiel Tanrı'nın öfkeyle yemin ettiği ve rabbilerin onu bu durumdan kurtardığı şeklindeki iddiayı kabul etmiştir. Ancak Donin'in Talmud'dan yaptığı alıntılarını onaylayan Jehiel'in bu konudaki detaylı açıklaması *Vikuah*'da yer almaktadır. Jehiel için bu anlatı da benzerleri Kutsal Kitap'ta bulunabilen²³ aggadik hikâyelerden biri olmakla birlikte insanları yanlışlıkla aldıkları ciddi kararların sebep olacağı kötü sonuçlardan kurtarmayı amaçlayan bir mesaj içeriyordu. Tanrı'nın "merhametim gazabımdan üstün gelsin istiyorum" dediğini aktaran Jehiel, bu gibi durumlarda "kendilerini tövbe ve iyiliklere adayan insanlar" tarafından edilen yeminleri tersine çevirme yetkisi verildiğini doğrulamıştır (Maccoby, 1982: 158, 166).

Rabbi Jehiel'in Yahudiliğin Tanrısını tanımladığı cümleler Donin'in üçüncü ve dördüncü iddialarına da bir cevap niteliğindedir. Jehiel iddiaları reddetmek yerine tüm alıntılarını kabul etmiş; ancak bunları farklı açıdan yorumlamıştır. Talmud'da, Tanrı'nın her gece, tapınağın yıkılmasına ve Yahudilerin köle olmasına izin verdiği için, kendisine üç kez lanet ettiğinin yazıldığını doğrulamıştır. Jehiel Hristiyanlar tarafından Tanrı'nın kendine lanet etme ve ağlama gibi eylemlerde bulunmasının şaşılacak bir şey olmaması gerektiğini zira bunun örneklerinin Kutsal Kitap'ta bolca bulunduğu bahsetmiştir. Yahudilerin Tanrısı –Hristiyanların tabiri ile Eski Ahit'in Tanrısı- genellikle halkıyla yakın ilişkide olan, onlara kızan bazen onları cezalandıran sonra da affeden duygusal bir Tanrı'dır. Kutsal Kitap'ın Tanrı figürünün Talmud literatürdeki yansımaları aggadik hikâyelerde açıkça görülmektedir. Rabbiler bunu geliştirmiş ve Tanrı figürü üzerinden insanı ahlaki ve dini açıdan yönlendirmeye çalışmışlardır. Rabbilerin otoritesine gelince Talmud bunu doğrulayacak birçok ifadeyi barındırmaktadır. Rabbi Jehiel gibi Rabbi Judah da Latince belgeye göre Donin'in iddiasını kabul etmiştir. Buna göre; Talmud'un ilahi sesi dikkate almayı kendi görüşlerine göre karar veren rabbiler karşısında Tanrı'nın "çocuklarım beni yendi" dediğinin yazılı olduğunu doğrulamıştır. Bu Talmud'un genel üslubu açısından kabul edilebilir bir durumdur. Zira din bilginleri tarafından oluşturulan literatürün onların otoritesini destekleyecek ifadeler barındırması doğaldır. Ancak rabbiler bunu yaparken Kutsal Kitap'a başvurmayı ihmal etmemişlerdir. Tanrı karşısında "Bütün dünyayı yargılayan adil olmayacak mı" diye soran İbrahim (*Genesis, 18:25*), Tanrıyla güreşip onu yenen Yakup (*Genesis, 32:29*) ve açık emre rağmen (*Deuteronomy, 12:13*) acil durum gereği Kudüs dışında bir sunak inşa eden İlyas (*I. Kings 18:25-39*) gibi örnekler üzerinden Rabbi Jehiel "Kutsal Kitap'ta detayları açıklanmayan ve acil durumlarda bilgelere hukuki konuda karar verme yetkisini bizzat Kutsal Kitap vermektedir" demiştir (Friedman, vd., 2012: 143-145).

²³ "(Böylece) Aşem, halkına yapmaktan bahsettiği kötülükten kendini alıkoydu" (*Exodus, 32:14*) ve "Bu benim için Nuh tufanı gibidir. Nuh tufanının bir daha yeryüzünü kaplamayacağına nasıl ant içtimse, sana öfkelenmeyeceğime, seni azarlamayaçağıma da ant içiyorum" (*Isaiah, 54:9*) şeklindeki ifadeler bu duruma örnektir.

4. İsa, Meryem ve Hristiyanlığa Karşı Küfür Edildiğine Dair İddialar (*De Blasphemis Contra Christum et Beatam Virginem*)

Mahkemenin en çok ilgilendiği ve Donin'in Talmud'a karşı ileri sürdüğü en güçlü iddialar bu başlık altında yer almıştır. Bu kategoride Donin, Talmud'un Hristiyanlığın en önemli değer ve inançlarına açıkça hakaret ve küfür ettiğini ispat etmeye çalışmıştır.²⁴ Papayı dehşete düşüren ve kilise üyelerinin kulak kesildiği bu iddialardan ilk ikisi İsa ve Meryem'in kimliğiyle ilgiliyken diğer üçü kilise, papalık ve Yahudilerin düşman gördüğü gruplarla ilgili olmuştur. Doğal olarak ilk iki iddia üzerinde oldukça fazla durulmuş ve buna karşı Rabbi Jehiel'in de tatmin edici bir yanıt vermesi beklenmiştir.

Vikuah'a göre yargıçların duyduklarında sinirden söylendikleri ilk iddia; Talmud'da İsa'nın annesi Meryem'in yerel dilde Pandera (yahut Pantera) olarak isimlendirilen bir adamla zina yaptığının yazıyor olmasıdır. Talmud'da İsa için ben pantira ve ben stada gibi isimlendirmeler kullanılmaktadır (Has ve Cebe, 2020: 247-253). Donin, İsa'nın bir mamzer²⁵ olarak tanımlandığı Talmud bölümlerini mahkemeye sunarak Talmud'un hem İsa Mesih'e hem de Kutsal Meryem'e küfür ve hakaret ettiğini göstermeye çalışmıştır. *Sanhedrin 67a:15* ve *Shabbat 104b:5* bölümlerinde "Pandeira'nın oğlu iken ona neden ben Setada (Setada'nın oğlu) dediler?"²⁶ sorusuna yanıt olarak Rabbi Hisda, onun annesinin adının Setada ve babasının adının da Pandeira olabileceğini belirtmiştir. Ancak devamında onun annesinin adı m'gaddla nashaia (kadın kuaförü) Miriam olduğu halde ona neden ben Setada denildiği sorusunda ısrar edilince Rabbi Hisda bunun bir çelişki olmadığını şöyle anlatmıştır: Onun annesi m'gaddla nashaia Miriam²⁷ ve onun kocası da Pappos ben Yehuda idi. Ancak Miriam'ın aşığının ismi Pandeira'dır. Miriam kocasını aldattığı için ona "setat da" (sapmak טטת) kelimesinden hareketle Setada-Sotah takma adı verilmiştir. Babil'in meşhur Pumbedita okulunun bilginlerinden Rabbi Hisda'nın (öl. ms. 309) açıklamasına göre ona hem ben Setada-Sotah (בן נב עד מה (אטטא Pandeira (בן .(711 :2102 ,dv ,namdeirF) rudnugyu kemed (אנדרא

Vikuah'ın aktardığına göre bunları duyunca sinirlenen ve "Miriam (Mary) size ne yaptı?" diye soran kilise üyelerine Rabbi Jehiel kendisini dinlemelerini isteyerek şu açıklamayı yapmıştır:

"Mary bizim etimiz ve kemiğimizdi ve ona karşı söyleyecek bir şeyimiz yok, çünkü Talmud ondan bahsetmiyor bile. Donin tarafından alıntılanan pasajda adı geçen 'Miriam', Mary ile aynı kişi olamaz, çünkü söz konusu yer, İsa'nın bulunduğu ve kabrinin hala görülebileceği Jerusalem değil, Lod'dur (Lydda). Dahası bu pasajda, 'ben Stada' veya 'ben Pandira' denilirken İsa'nın adından bile söz edilmiyor. Ayrıca sizin İncil'inizde Mary'nin kocasına

²⁴ Talmud'un İsa'ya yaklaşımını daha detaylı şekilde görmek için bkz. (Has ve Cebe, 2020: 240-259).

²⁵ Evli bir kadının kocası dışında başka bir erkekle ilişkisinden doğan çocuklar mamzer olarak isimlendirilir.

²⁶ Rabbinik literatürde asi kadın için kullanılan sotah kelimesinden hareketle ona Sotah'ın oğlu da denilmektedir.

²⁷ Pick, Yahudiler tarafından m'gaddla nashaia sıfatının zamanla Magdalalı Meryem şeklini alarak onun günahkârlığını vurgulayan bir sıfat haline getirildiğini belirtmektedir. Bkz. (Pick, 1913: 16).

Joseph denilirken, bu Miriam'ın kocasından Pappos ben Judah diye bahsedilmektedir. Ayrıca Kuaför Miriam'ın Talmud'un başka yerlerinde (Chagigah 4b.11), İsa'dan 700 yıl (yahut 400) sonra Rav Pappa ve Abaye zamanında yaşadığı söylenir" (Friedman, vd., 2012: 137-138).

Rabbi Jehiel'in bu açıklaması üzerine *Vikuah*'ın nitelendirmesiyle "Düşman" Donin ağzını tekrar açmış ve Talmud'un İsa'ya bakışını anlatabilmek için yeni bir örnek ortaya atmıştır. *Gittin 56b:18-57a:1-4.* bölümlerde yer alan ifadeleri okuyan Donin dinleyicileri bir kez daha dehşete düşürmüştür; zira ilgili bölümde İsa'nın rabbilerin öğretileriyle alay ettiği için cehennemde kaynayan dışkının içine atıldığından bahsedilmektedir. Bu bölümde özetle Titus'un yeğeni Onkelos bar Kalonikos bir büyücü vasıtasıyla ölmüş olan Titus, Balaam ve İsa ile görüşme yapmaktadır. Onkelos sırasıyla bu kişilere öte dünyada kimlerin onurlandırıldığını sorduğunda her üçü de Yahudilerin onurlandırıldığını, onların düşmanlarının ise cezalandırıldığını söylemişlerdir ve Onkelos'a Yahudilere katılmasını tavsiye etmişlerdir. Titus Yahudilere yaptığı kötülük neticesinde her gün yargılanıp yakıldığını ve küllerinin yedi denize dağıldığını söylerken, Kâhin-Peygamber Balaam da Yahudilerin Moablı kadınlarla zina yapmasına sebep olduğu için kaynayan meni içine atılmakla cezalandırıldığını ifade etmiştir. İsa ise Yahudi bilginlerin sözleriyle alay ettiği için kaynayan dışkı içine atılarak cezalandırıldığını belirtmiştir.

Donin'in umduğu gibi bir yandan Yahudi bilginlerin tartışılmaz otoritesini vurgulayan diğer yandan İsa'yı aşağılayan hatta onu cehennemde acı çekerken gösteren bu pasaj İsa'nın ölümsüzlüğü ve Tanrısal niteliği açısından da Hristiyan dinleyicide büyük bir rahatsızlık yaratmıştır.

Bu durumda mahkemede bulunan Rabbi Jehiel ve Rabbi Judah'ın nasıl bir açıklama yapacağı önem kazanmıştır. Latince belgenin sonunda yer alan itiraf kısmında her iki rabbinin de bu konuda kısa bir açıklaması yer alırken, *Vikuah*'da Rabbi Jehiel'in detaylı cevabı yer almaktadır. *Vikuah*'a göre Rabbi Jehiel, öncelikle Donin'in alıntılacağı bu pasajların Talmud'daki varlığını kabul etmiştir; ancak burada bahsi geçen İsa'nın Hristiyanların ibadet ettiği İsa değil, bilginlerin sözleriyle alay eden ve sadece yazılı olan Kutsal Kitap'a inanan başka bir İsa olduğunu açıklamıştır. Ve cümlesini şöyle bitirmiştir: "Bu sebeple siz ona 'Nasıralı İsa' (Jesus of Nazareth) değil, sadece 'İsa' diyebilirsiniz" (Friedman, vd., 2012: 135-136, 117).

Latince belgenin itiraflar kısmında her iki rabbinin pasajların doğruluğunu kabul eden ve söz konusu İsa'nın Hristiyan İsa'dan farklı bir kişi olduğuna dair sözleri yer almaktadır. Ancak yazarın bu itirafların sonuna "*ancak onlar (yani rabbiler) bunun bizim İsa'mızdan farklı bir adam olduğunu söylüyorlar ama kim olduğunu söyleyemiyorlar, o yüzden yalan söylediklerinin yeterince açık olduğu söylenebilir*" şeklinde bir not eklemesi –mahkemenin sonucundan da belli olduğu gibi- rabbilerin açıklamasının ikna edici bulmadığının bir göstergesidir (Maccoby, 1982: 165-167).

Bu açıklama karşısında Donin bu kez de "tamam, şimdi 'Nasıralı İsa' yazan başka pasajlar okuyacağım diyerek savunmayı daha da zorlayacak birkaç alıntıyı aktarmıştır. Bunlardan ilki *Sanhedrin 43a:20*'de yer alan pasajdır. Buna göre; Nasıralı İsa büyücülük yaptığı, Yahudileri putperestliğe teşvik ederek onları doğru yoldan saptırdığı için taşlanarak öldürülmüş ve cesedi

Passover (Fısh) arifesinde asılmıştır. Bu pasajda Nasıralı İsa (İn. Jesus of Nazareth İbr. *Yeshu ha Notzri* (וישי הרצוני)) ile kastedilenin Hristiyan İsa olduğunda ısrar eden Donin ikinci olarak Kral Yannai döneminde yaşayan Yehoshua ben Perahya ve öğrencisi İsa'nın başından geçen bir hikâyeyi delil olarak göstermiştir. *Sanhedrin 107b*'de yer alan anlatıya göre Rabbi Yehoshua öğrencisi İsa ile Mısır'dan Kudüs'e gelirken bir handa kalır ve burada iken İsa hancının karısına karşı yaptığı bir saygısızlık sebebiyle hocası tarafından aforoz edilir. Birkaç kez affedilmek üzere hocası Yehoshua'nın huzuruna gelen İsa affedilmeyince çaresizlik içinde bir put dikerek ona ibadet etmeye başlamıştır. Pasaj şu yorumla bitmektedir: "İsa büyücülük yaptı, Yahudileri putperestliğe girmeye teşvik etti ve İsrail'i saptırdı. Ancak Yehoshua ben Perahya onun hatasını telafi etmesine imkân verseydi kötülük yoluna girmezdi."

Donin ve dinleyiciler bu güçlü kanıtlar karşısında söz konusu İsa'nın Hristiyan İsa olduğuna dair Yahudi tarafın itirafını beklerken Rabbi Jehiel kararlı bir şekilde konunun isim benzerliği ile ilgili olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Kral Yannai döneminde yaşayan Yehoshua ben Perahya'nın Hristiyan İsa'dan yaklaşık olarak 200 yıl önce yaşamış olduğundan bahseden Jehiel, öğrenci İsa'nın Hristiyanlıkla bir ilgisi olmadığını ifade etmiştir. Hata yapan kişiye tövbe imkânının kapanmaması gerektiğini vurgulayan aggadik bir hikâyenin Hristiyan İsa ile ilişkilendirmesini kronolojik bir gerekçeyle reddetmiştir. Ancak Donin'in ısrarla her iki İsa'nın da Nasıralı olması, Yahudileri yoldan çıkartması ve Fısh arifesinde öldürülmesiyle ilgili kuşkuları üzerine Jehiel "doğru burada iki İsa ve hatta aynı kasabadan Nasıra'dan (Nazareth'ten) iki İsa vardır" diyerek bu durumu kabul etmiştir. *Vikuah*'dan anlaşıldığı kadarıyla Rabbi Jehiel'in bu kabulü ek bir açıklamayı gerektirmiştir. Yargıç ve din adamlarının memnuniyetsiz mırıltıları içinde Rabbi Jehiel şöyle devam etmiştir:

"Fransa'da doğan her Louis Fransa Kralı değildir. İki adamın aynı şehirde, aynı ada sahip iki erkek olarak doğması ve her ikisinin de aynı şekilde ölmesi o kadar nadir mi?" Bunun üzerine mahkemeye başkanlık yapan Kraliçe Blanche'nin "Bana inandığın gerçeği söyle, gerçekten bahsedilen başka bir İsa mıydı?" sorusuna Jehiel "Evet! Yaşadığım ve evime döneceğim gibi, biz onun (İsa'nın) kaynayan dışkıya mahkum edildiğini ya da ondan böyle sözlerle bahsedildiğini asla görmedik." diyerek bu konudaki savunmasını noktalamıştır (Friedman, vd., 2012: 138-140).

İsa ve Meryem'e yönelik küfürlerin yanı sıra Donin'in bu başlık altındaki öne sürdüğü diğer ifadeler Kilise ve Hristiyan din adamlarına düşmanlığı ortaya koyan alıntılar olmuştur. Donin *Megillah 25b* ve *Sanhedrin 63b*'de yer alan "Kiliseyi kötöleyenler dışında ahlaksız sözler söylemek günahtır" ifadesinden hareketle Talmud'un Hristiyan kilisesini aşağılayan sözlerle izin verdiğini ileri sürmüştür. Donin "Bu yüzden onlar Kutsal Bakire'ye kirli ve fahişe, Eukharist'e kirli kurban demeye alışkınlar; yani onlar Kutsal Bakire'yi teme (kirli) ve kedesh (fahişe) ve Eucharist'i zebah tame (kirli kurban) olarak isimlendirirler" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Devamında kilise üyeleri için de: "Aziz erkeklere kedeshim (zampara) kadınlara kedeshot (fahişe), kiliseye beit moshab (tuvalet), Kutsal suya mayim temeim (kirli su), kutsamaya kelala (lanetleme) ve vaaza nobah (havlama) derler. Hatta *Avodah Zarah 20a*'da goy olarak isimlendirilene (burada Hristiyan kastediliyor) güzel demek yasaklandığı için güzel olanları bile *Mekhoar* (çirkin) olarak çağırırlar" demiştir (Friedman, vd., 2012: 118).

Rabbi Jehiel'in bu iddialara cevabı Talmud'da yer alan goyimin Hristiyanlar olarak algılanmaması şeklindeki önceki savunmasıyla aynı olmuştur. Talmud'un Meryem ve İsa'ya hakaret ve küfür içermediğini ve putperestlerle ilgili ifadelerin Hristiyanlar olarak anlaşılabilmesi gerektiğini ifade etmekle yetinmiştir.

5. Talmudik Yasaların ve Hikâyelerin Mantıksızlığına Dair İddialar (*De Quibusdam Levioribus Erroribus Sive Stultitiis*)

İnceleme kolaylığı açısından beş başlık altında incelediğimiz Donin'in Talmud karşıtı iddialarından sonuncusu Talmud'un akla aykırı ifade ve yargılar barındırıyor olmasıdır. Bu kategoride Donin çok çeşitli örnekler vermiştir. Bunlardan bazıları; Ham'ın babası Nuh'a tecavüz etmesi [*Sanhedrin 70a*], Adem'in Havva'dan önce hayvanlarla cinsel ilişkiye girmesi, Havva'nın yılanla ilişkiye girerek kirlenmesi, Bashan Kralı Og'un devasa bir boyutta olması gibi akla uygun olmayan anlatılardır. Diğerleri ise Molech'e kurban verilen çocuklar ve oruç tutan insanlarla [*Taanit 11a*] ilgili Talmud'un akla aykırı hüküm verdiğine dair örneklerdir.

Donin'in ortaya atığı ve rabbilerin cevaplamasını beklediği bu iddiaların tamamı Latince belgede yer almamaktadır. Donin'in 35 iddiası arasında yer almamasına rağmen *Vikuah*, Og ve Molech ile ilgili iddialara yönelik cevaplara yer vermektedir. Bu da yargılama sırasında Rabbi Jehiel tarafından bizzat yapılmayan bu açıklamaların polemik çalışması olan *Vikuah*'ın yazarı tarafından metne sonradan eklendiğini düşündürmektedir.²⁸

Donin'in öne sürdüğü ve Rabbi Jehiel'in de cevap verdiği iddialardan biri Adem'in Havva'dan önce hayvanlarla ilişkiye girmesidir. *Yevamot 63a:52*'de Rabbi Eliezer'in "Bu sefer kemiklerimden kemik, etlerimden et" [*Genesis, 2:23*] ifadesi ne demek istiyor sorusu üzerine; "onun vahşi ve evcil hayvanlarla tatmin olduğu; ancak onun için Havva hazırlanana kadar ruhunun hayat bulmadığı anlamına geliyor" şeklinde bir yorum yer almaktadır. Donin'in bu yorumu iddiasına delil olarak sunması üzerine Latince belgeye göre Rabbi Jehiel Adem'in hayvanlarla cinsel ilişkiye girdiğini kabul etmekle birlikte bunun cennette de gerçekleştiğini itiraf etmiştir. *Vikuah* ise alışıla geldiği gibi Rabbi Jehiel'in çok daha detaylı açıklamasına yer vermektedir. Buna göre Rabbi Jehiel Adem'in Havva'dan önce hayvanlarla ilişkiye girdiğine dair Talmud yorumunun *Genesis, 2:20*'de yer alan "Adem tüm çiftlik hayvanlarına, gökyüzünün kuşlarına ve tüm vahşi hayvanlara isimler verdi. Fakat adam, [bunların arasında] kendine uygun bir yardımcı bulamadı" ifadesinden çıkartıldığını belirtmiştir. Bu doğal süreç içinde Adem'in memnun olacağı eşi Havva ile karşılaşmadan önceki deneyimleri sebebiyle günahkar sayılmayacağını belirten Jehiel bu görüşünü "çünkü o zaman hayvanlarla ilişki yasadışı ilan edilmemişti" diyerek savunmuştur (Friedman, vd., 2012: 164).

Yukarıda belirtildiği gibi, *Vikuah* içerisinde Donin'in alıntıladığı bölümlerin dışında Rabbi Jehiel'in açıklama getirdiği başka akla aykırı ifadeler de vardır. Bunlardan biri *Berakhot 54b* ve *Niddah 24b*'de Bashan Kralı Og'un devasa büyüklükte olmasından bahseden ifadelerdir.

²⁸ Latince belgedeki Donin suçlamaları ile *Vikuah*'daki cevapları karşılaştıran tablo için bkz. (Eisenberg, 2008: 212-216).

Jehiel bu ifadelerin literal anlamda anlaşılması gereken abartılı ifadeler olduğunu söylemiştir. Bir kez daha bu üslubun Kutsal Kitap'ta örneklerinin olduğunu belirten Jehiel “büyük ve göklere kadar surlu şehirler” [*Deuteronomy, 1:28*] ifadesinde olduğu gibi Talmud'un bazı anlatılarının da mecazen anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu tür aggadik anlatıların literal anlamlarının inananlar açısından bir bağlayıcılığının olmadığını da eklemiştir (Friedman, vd., 2012: 161-162; Maccoby, 1982: 161-162).

Son olarak Latince belgede yer almamasına rağmen *Vikuah*'da sanki yargılama sırasında sorulmuş da Rabbi Jehiel tarafından cevaplanmış gibi aktarılan diğer bir iddia ise Molech'e²⁹ kurban verilen çocuklarla ilgili olanıdır. İlgili kısımda Donin kastedilerek “eşek ağzını açtı ve ‘sizin Tora’nızda ‘hepsini değil de onlardan birini’ [*Sanhedrin 64b*] yazdığı için, bir kişinin çocuklarından birini Molech'e kurban etmesi suç iken ve bu kişinin ölümle cezalandırılması gerekirken, bütün çocuklarını Molech'e sunan kişinin suçlu kabul edilmemesi nasıl açıklanabilir?” diye sorduğu yazılmaktadır. *Vikuah*'a göre bu soru karşısında Hristiyan din adamları yüksek sesle gülmüş ve kraliçe şaşkınlığını ifade etmiştir. Jehiel ise gülmeden önce cevabının dinlenmesi talebinde bulunarak kraliçeye dönmüş ve “Majesteleri, bir adamı öldüren mi, yoksa iki adamı öldüren mi daha büyük günahkârdır?” diye sormuştur. Kraliçe Blanche cevaben “İkisini öldüren. Ve bir insan ne kadar çok insan öldürürse, daha büyük günahkârdır” deyince Jehiel açıklamasına şöyle devam etmiştir:

*“Doğruyu söylediniz. Tora dört çeşit ölüm cezası (taşlayarak, yakarak, kılıçla ve boğarak öldürme) öngörür ve bu yöntemlerden biriyle infaz edilen herkes günahlarını infaz etmeden önce itiraf eder ve o kişi infaz yani idam edildiğinde, Achan'ın davasına [*Joshua, 7:25*] dair Talmud'un yaptığı yoruma göre, onun günahları Tanrı tarafından affedilir. Eğer bir adam çocuğunun birini Molech'e verirse rabbinik mahkemede yargılanır ve infaz cezasına çarptırılır, günahlarını itiraf eder ve bağışlanmaya mazhar olur. Ama eğer birisi bütün çocuklarını Molech'e vermişse, onun günahı affedilmek için çok büyüktür ve Tanrı onun günahını bağışlama aracı olarak infaz sağlamamıştır. Rabbinik mahkemenin böyle bir yetkisi yoktur ve bütün ruhları elinde tutan Tanrı onu hak ettiği gibi yargılayacaktır”* (Maccoby, 1982: 155-156).

Mahkeme Kararı ve Sonrası

Talmud karşıtı iddialar ve yapılan savunmalarla geçen üç günün sonunda yargıçlar Rabbi Jehiel ve Judah'ın iddiaların birçoğunu kabul ettiği gerekçesiyle Talmud'un suçluluğuna hükmetmiştir. Jeremy Cohen Talmud'un suçlu bulunmasında Yahudilerin Hristiyanlığa dönüşümünü engelleyen ve Hristiyanlığa karşı saldırgan bir içeriğe sahip olmasından ziyade onun doğası gereği Yahudileri Kutsal Kitap'tan yani Musa'nın yasasından ayıran bir sapkınlık-heresi olarak değerlendirilmesinin etkili olduğu görüşündedir (Cohen, 1999: 329). Robert Chazan ise bu konuda tam tersini düşünmektedir Chazan'a göre Talmud'un suçlu bulunmasının

²⁹ Molech yahut moloch kendisine çocuk kurban edilen bir Kenan tanrısıdır ve *Leviticus 18:21*'e göre Tanrı Yahudilere bu tanrıya çocuk kurban etmelerini yasaklamıştır.

tek ve en büyük nedeni içerdiği küfür, hakaret ve kötülük barındıran ifadelerdir.³⁰ Yargılama sırasında Talmud'un her iki suçlamaya da maruz kalmış olduğu görülmekle birlikte Hristiyan değerlerine saldırıyla ilgili iddialar bakımından daha yoğun bir sorgulamaya tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

Netice itibarıyla mahkeme suçlu bulunan Talmud metinlerinin yakılmasına hükmetmiş olsa da kararın infazı hemen gerçekleşmemiştir. Bu gecikmenin sebebi olarak hem Hristiyan hem de Yahudi tarafın kaynaklarında Sens Başpiskoposu Walter Cornutus'un ismi ön plana çıkmaktadır. İbranice kaynakların sevgiyle Hristiyan kaynakların ise lanetle andığı başpiskopos Walter; kral ile iletişime geçerek Talmud metinlerinin çoğunun Yahudilere geri verilmesini sağlamıştır (Graetz, 1892: 596-597). Hristiyan kaynaklar başpiskoposun Yahudilerden rüşvet alması sebebiyle böyle bir hataya düştüğünü belirtmekle birlikte 1241'de başpiskoposun ani ölümünü de ilahi bir ceza olarak değerlendirmiştir (Marcus ve Saperstein, 2015: 131-132). Bu küçük engelin ortadan kalkmasıyla birlikte 1242 Haziranında ilk travmatik Talmud yakma eylemi gerçekleşmiştir.³¹

Bu eylem sonrasında bahsedilebilecek son bir detay ise Yahudilerin yeni papa ile yaptıkları görüşmedir. 1243 yılında papa olan IV. Innocent'in (Sinibaldo Fieschi) papa elçisi ve Tusculum piskoposu Odo of Chateauroux ve Fransa Kralı Louis ile yaptığı yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla, Fransa'daki Yahudi liderler papaya giderek Talmud olmaksızın Kutsal Kitap'ı anlayamadıkları ve dini yasayı yerine getiremediklerini ifade etmişlerdir. Bunun üzerine papa Talmud konusundaki kararın tekrar gözden geçirilmesi ve gerekirse ondaki sakıncalı ifadelerin sansürlenerek Yahudilerin kullanımına izin verilebileceğini gündeme getirmiştir (Grayzel, 1933: 275). Papa IV. Innocent Hristiyan inancına zarar vermeden Talmud'u hoş görülebilir bir metin haline getirme görevini Odo of Chateauroux'a vermiştir. Odo'nun isteksizce kabul ettiği bu görevi yerine getirmek üzere yine bir komisyon kurduğu ve Talmud'u detaylı bir şekilde incelediği görülmektedir. 15 Mayıs 1248'de papaya yazdığı mektubunda 1240 yılındaki yargılamadan itibaren süreci özetleyen Odo nihai kanaatini şu şekilde ifade etmiştir:

“Kilisenin girişimiyle Yahudi uzmanlar bize Talmud denilen bazı kitaplar teslim ettiler, biz de bu kitapları inceledik. Hristiyan inancı konusunda gayretli olan, Tanrı korkusu olan ve bu konuda uzman olan ve takdir sahibi kişilerin bunları incelemesini sağladık. Biz bu kitapların söyleyeni utandıran duyuları ise dehşete düşüren sayısız küfür, günah ve suçla dolu olduğunu bulduğumuz için ve bu amaçla topladığımız dindar adamların da tavsiyesiyle bu kitapların

³⁰ Mahkeme sonrasında Yahudi liderlerin Papa IV. Innocent'le görüşerek sakıncalı kısımların çıkartılarak kitaplarının kendilerine verilmesi talebine dikkat çeken Chazan, eğer Talmud doğası gereği heretik olsaydı böyle bir şeye izin verilmezdi diyerek görüşünde ısrar etmiştir (Chazan, 1988: 24).

³¹ Talmud yahut Yahudi dini metinlerinin yakılması olayı burada son bulmamıştır. İlerleyen yıllarda hem Paris hem de diğer Avrupa şehirlerinde Hristiyanlık açısından sakıncalı görülen Yahudi dini metinlerini yakma eylemi sık sık tekrar etmiştir. (Polastron, 2015: 95-102).

Hristiyan inancına zarar vermeksizin Tanrı adına hoş görülmeyeceğine karar verdik. Bahse konu olan kitapların hoşgörüyü değmez olduklarını, onların Yahudi uzmanlara geri verilemeyeceğini ve onları kati surette suçlu bulduğumuzu bildiriyoruz” (Marcus ve Saperstein, 2015: 131; Grayzel, 1933: 277-279).

Böylelikle ikinci bir inceleme sonrasında Talmud hakkındaki iddialar teyit edilmiş ve yeniden suçlu bulunmuştur.

SONUÇ

Talmud karşıtı iddialar ve buna karşın yapılan savunmalar bağlamında incelenen bu olay bazı kaynaklarda tartışma olarak nitelendirilmektedir. Ancak dikkatli bakıldığında bunun tartışmadan çok bir yargılama olduğu anlaşılmaktadır. Zira burada özgür iradeyle teolojik bir tartışmaya tutuşan iki din âliminden ziyade, hayatı karşısındaki kalabalığın iradesine bağlı olan birinin kendi inancını hassasiyetle savunma çabası söz konusudur. Bir engizisyon mahkemesinde olduğu gibi kendisinden yemin ederek konuşması istenen Rabbi Jehiel’in hem kral hem de papalık makamını kızdırmaktan kaçınan ifadelerinde bu durum açıkça görülmektedir. Azınlık psikolojisiyle konuşan Rabbi Jehiel tüm nefretini bu yargılamaya neden olan Donin’e yönlendirmiştir. Talmud’dan yapılan alıntılarının tamamını kabul eden Jehiel bunları yorumlayarak Yahudi inancı ve pratiğinin temelini oluşturan Talmud’un Hristiyanlar için tehdit oluşturmadığını ispata çalışmış; ancak başarılı olamamıştır. Netice itibarıyla Talmud suçlu bulunmuş ve imha edilmiştir. Ancak bu trajik olayın etkileri uzun yıllar hissedilmiş ve ortaya serilen argümanlar takip eden yıllardaki Talmud ve Yahudilik karşıtı girişimlere temel oluşturmuştur. Hristiyan düşmanlığını aşıl原因an Talmud ifadelerinin sık sık gündeme getirilmesi kan iftirası gibi suçlamalara muhatap olan Yahudilere yönelik şiddet eylemlerinin haklılığı fikrini beslemiştir. Bu bağlamda 1240 Paris yargılaması ve sonrasında gerçekleşen Talmud yakma olayı sadece bir kitap yakma eylemi değil, Orta Çağ Avrupa tarihindeki Yahudi karşıtı şiddet olaylarının bir parçasıdır. Aynı zamanda Kilise girişiminin seküler güçle desteklendiğinde Yahudilerin hayatını ne kadar zorlaştırabileceğini göstermesi açısından da önemli bir örnektir.

KAYNAKÇA

- Capelli, P. (2016). Jewish Converts in Jewish-Christian Intellectual Polemics in the Middle Ages. Ephraim Shoham-Steiner (Ed.). *Intricate Interfaith Networks in the Middle Ages* içinde (ss. 33-83). Belgium: Brepols.
- Chazan, R. (1988). The Condemnation of the Talmud Reconsidered (1239-1248). *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, (55), 11-30.
- Chazan, R. (1992). The Letter of R. Jacob Ben Elijah to Friar Paul. *Jewish History*, No. 1/2, The Frank Talmage Memorial Volume, (6), 51- 63.

- Chazan, R. (2006). *The Jews of Medieval Western Christendom, 1000–1500*. Cambridge University Press.
- Chazan, R. (2011). *The Trial and Condemnation of the Talmud*. New York University School of Law, Tikvah Working Paper 01/11. Erişim <http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/TikvahWorkingPapersArchive/WP1Chazan.pdf>
- Cohen, J. (1999). *Living Letters of the Law: Ideas of the Jew in Medieval Christianity*. University of California Press.
- Cohen, M. R. (2013). *Haç ve Hilal Altında Ortaçağda Yahudiler*. Ahmet Fethi (Çev.). İstanbul: Köprü.
- Eidelberg, S. ve Derovan, D. (2007). “Gershom Ben Judah Me’or Ha-Golah”, F. Skolnik (Ed.), *Encyclopaedia Judaica* içinde (2. Baskı. Cilt VII. 551-552). Thomson Gale.
- Einbinder, L. S. (2002). *Beautiful Death Jewish Poetry and Martyrdom in Medieval France*. Princeton University Press.
- Eisenberg, R. S. (2008). *Reading Medieval Religious Disputation: The 1240 “Debate” Between Rabbi Yehiel of Paris and Friar Nicholas Donin*. (Yayımlanmamış doktora tezi). The University of Michigan.
- Friedman, J. ve Hoff C. ve Chazan R. (2012). *The Trial of the Talmud Paris 1240*. Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies.
- Galinsky, J. (2012). The Different Hebrew Versions of The Talmud Trial of 1240 in Paris. Elisheva Carlebach & Jacob J. Schacter (Ed.), *New Perspectives on Jewish-Christian Relations* içinde (ss. 109-140). Leiden-Boston: Brill.
- Graetz H. (1892). *History of Jews* (Cilt III). London: David Nutt.
- Grayzel, S. (1933). *The Church and the Jewish in the XIIIth Century* (Cilt I). Philadelphia: The Dropsie College.
- Gürkan, Salime L. (2010). “Talmud”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt XXXIX, Ankara: 550-552.
- Has, K., Cebe, A. (2020). Talmud Geleneğinde İsa'nın İz Düşümleri. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (24), 240-259.
- Johnson, P. (2000). *Yahudi Tarihi*. Filiz Orman (Çev.). İstanbul: Pozitif.
- Kisch, A. (1874). Die Aufklageartikel gegen den Talmud. *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums*, Heft 3, (23), 123-130.
- Le Goff, J. (2009). *Saint Louis*, Translated by Gareth Evan Gollrad, Notre Dame: University of Notre Dame Press.

- Lewin, A. (1869). Die Religionsdisputation des R. Jechiel von Paris 1240 am Hofe Ludwigs des Heiligen, ihre Veranlassung und ihre Folge. *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums*, Heft 3, (18), 97-110.
- Maccoby, H. (1982). *Judasim on Trial Jewish-Christian Disputations in the Middle Ages*. Associated University Press.
- Marcus, J. R. ve Saperstein, M. (2015). *The Jews in Christian Europe*. Pittsburgh: Hebrew Union College Press.
- Meral, Y. (2017). Yahudi Hıristiyan Müslüman Reddiye Geleneği. A. İ. Güngör (Ed.), *Dinler Arası İlişkiler* içinde (ss. 161-176). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Moşe ben Nahman, (2019). Barselona Münazarası, (Büşra Şahin, Çev.). *Oksident*, 1 (2), 237-272.
- Müller, D. (2009). Die Pariser Verfahren Gegen den Talmud von 1240 und 1248 im Kontext Von Papsttum und Französischem Königtum. Marcel Poorthuis ve Joshua Schwartz ve Joseph Turner (Ed.), *Interaction between Judaism and Christianity in History, Religion, Art and Literature* içinde (s. 181-199). Leiden-Boston: Brill.
- Pick, B. (1913). *Jesus in the Talmud*. Chicago-London: The Open Court Publishing Company.
- Polastron, L. X.(2015). *Kitap Yakmanın Tarihi*. Aziz Ufuk Kılış (Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Ragacs, U. (2015). Paris 1240: Christians and Jews Defining the Talmudic Aggadot. *Henoch*, 37(1), 53-65.
- Ragacs, U. (2019). Paris 1240: Further Pieces of the Puzzle. Fidora Alexander ve Hasselhoff K. Görge (Ed.), *The Talmud in Dispute During the High Middle Ages* içinde (ss. 9-27). Barcelona: Servei de Publicacions Bellaterra.
- Rist, R. (2016). *Popes and Jews 1095–1291*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosenthal, M. J. (1956a). The Talmud on Trial: The Disputation at Paris in the Year 1240. *The Jewish Quarterly Review*, 1, (47), 58-76.
- Rosenthal, M. J. (1956b). The Talmud on Trial: The Disputation at Paris in the Year 1240 (Continued). *The Jewish Quarterly Review*, 2, (47), 145-169.
- Schama, S. (2019). *Yahudilerin Tarihi*. Leyla Tonguç Basmacı (Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Seidman, N. (2006). *Faithful Renderings Jewish–Christian Difference and the Politics of Translation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Shiple, A. (2016). *Peter Alfonsi and the Trial of the Talmud*. Haberdashers' Aske's Occasional Paper Number Seven. Erişim <https://resources.finalsite.net/images/v1581066553/habsboysorguk/ircjbntev8jhbyddqpvb/OP-7-Shiple---Peter-Alfonsi-and-the-Trial-of-the-Talmud.pdf>

Wald, S. G. (2007). "Aggadah or Haggadah". F. Skolnik (Ed.), *Encyclopaedia Judaica* içinde (2. Baskı. Cilt. I, s. 545-563). Thomson Gale.

İnternet Kaynakları

<https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc76988t>

<https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc13537t>

<https://www.sefaria.org/texts/Talmud>